

**FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION** For Freedom.
South Caucasus

**ადგილობრივი სადამკვირვებლო მისიის ორგანიზების და
არჩევნების შედეგების შეფასების
გაიდლაინი**

**რეფორმებისა და კვლევის ჯგუფი
თბილისი
2024**

ადგილობრივი სადამკვირვებლო მისიის ორგანიზების
და არჩევნების შედეგების შეფასების
გაიდლაინი

რეფორმებისა და კვლევის ჯგუფი

თბილისი

2024

ავტორები:

ქეთევან სიხარულიძე

გულად ქანთარია

„ადგილობრივი სადამკვირვებლო მისიის ორგანიზების და არჩევნების შედეგების შეფასების გაიდლაინის“ მომზადება შესაძლებელი გახდა ფრიდრიხ ნაუმანის ფონდი სამხრეთ კავკასიაში თავისუფლებისთვის ფინანსური მხარდაჭერით.

დოკუმენტში გამოთქმული მოსაზრებები გამოხატავს რეფორმებისა და კვლევის ჯგუფის პოზიციას.

სარჩევი

საარჩევნო რეფორმის კონტექსტი	1
სადამკვირვებლო მისიის ზოგადი პრინციპები	2
სადამკვირვებლო მისიის რეგისტრაცია და სამართლებრივი საკითხები.....	5
საარჩევნო პროცესზე დაკვირვება.....	8
საარჩევნო კამპანია და სადამკვირვებლო მისიის ფუნქცია	8
სადამკვირვებლო მისიის ორგანიზება.....	9
დამკვირვებლის როლი კენჭისყრის დღეს	11
საარჩევნო დავები და სამართლებრივი რეაგირება	13
კენჭისყრის დღის პროცედურები	14
კენჭისყრის დღე და არჩევნების შედეგების შეფასება.....	18

საარჩევნო რეფორმის კონტექსტი

2024 წლის საპარლამენტო არჩევნები ტექნიკური და პროცედურული განსხვავებებით გამოირჩევა 2020 წლის საპარლამენტო და 2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებისგან. განსხვავება მდგომარეობას ელექტრონული ტექნოლოგიებით არჩევნების ჩატარებაში. აღსანიშნავია, რომ ეს არის არჩევნებზე ტექნოლოგიების გამოყენების ერთ-ერთი მასშტაბური პილოტი, რომელიც არამხოლოდ ტექნოლოგიების დანერგვას მოიცავს კენჭისყრის დღის პროცედურებში, არამედ ითვალისწინებს ამომრჩევლის ქცევის ცვლილებას.

2022 წლის 22 დეკემბერს საარჩევნო კოდექსში განხორციელდა ცვლილებები, რომლის მიხედვითაც 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნებზე ამომრჩეველთა არანაკლებ 70% ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით ხმის მიცემას ითვალისწინებდა. 2023 წლის 6 თებერვალს ცენტრალურმა საარჩევნო კომისიამ ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით ჩასატარებელი არჩევნების მასშტაბი ამომრჩევლების 89.9%-მდე გაზარდა.

აღნიშნულ საარჩევნო რეფორმას წინ უძღოდა 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ ბარიერგადალახული პოლიტიკური პარტიების საპარლამენტო ბოიკოტი. 2020 წლის 19 აპრილს პარტიებს შორის გაფორმდა შეთანხმება, რომელიც „შარლ მიშელის შეთანხმების“ სახელით არის ცნობილი. შეთანხმების ერთ-ერთი ძირითადი პუნქტი იყო საქართველოში არსებული პოლიტიკური პოლარიზაციის დასრულება.

აღსანიშნავია, რომ 2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებამდე ბოიკოტში მყოფმა ოპოზიციურმა პარტიებმა სხვადასხვა დროს დაიწყეს საპარლამენტო ცხოვრებაში მონაწილეობის მიღება, თუმცა პოლიტიკური პოლარიზაცია ამით არ მოგვარებულა.

ტექნოლოგიების დანერგვა დაიწყო 2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებზე. ტექნოლოგიების გამოყენებით პირველი პილოტი ჩატარდა კრწანისის ოლქში. შემდეგ ტექნოლოგიების გამოყენება მოხდა ყველა შუალედურ არჩევნებზე. ამავდროულად, 2021 წლის არჩევნები იყო პირველი არჩევნები, სადაც გამოყენებული იყო ვიდეოფიქსაცია ხმის დათვლის პროცესში.

სადამკვირვებლო მისიის ზოგადი პრინციპები

სახელმწიფოში დემოკრატიის ხარისხის ერთ-ერთი განმსაზღვრელი კომპონენტი სამართლიანი არჩევნებია. სამართლიანი არჩევნების ჩატარებას სახელმწიფო ინსტიტუტებთან ერთად შიდა და გარე სადამკვირვებლო მისიების არსებობა უზრუნველყოფს. სადამკვირვებლო მისია აფასებს, არა მხოლოდ კენჭისყრის დღეს, არამედ წინასაარჩევნო და პოსტსაარჩევნო პერიოდს. საარჩევნო კოდექსის მიხედვით, არჩევნების მომზადებასა და ჩატარებაზე პასუხისმგებელია ცენტრალური საარჩევნო კომისია, მოცემულ პროცესში დამკვირვებლების ფუნქციები დაკვირვებისა და შეფასებისა გარდა, მოიცავს ხმის დაცვას და კენჭისყრის დღეს დარღვევების საჩივრების სახით აღრიცხვას.

კენჭისყრის დღემდე სადამკვირვებლო მისიის ფუნქციები შეგვიძლია ორ ნაწილად დავყოთ. პირველი და მნიშვნელოვანი ფუნქცია საარჩევნო გარემოს შეფასებაა. წინასაარჩევნო პერიოდში, გრძელვადიანი დამკვირვებლების მიერ შეგროვებული ინფორმაციის საფუძველზე მიზანშეწონილია, მისიამ მოამზადოს შუალედური ანგარიშები, რომელიც ნათლად აღწერს და აფასებს პროცესებს. დოკუმენტებსა და ანგარიშებში გაანალიზებული უნდა იყოს, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე ქვეყნის გარეთ, მიმდინარე მნიშვნელოვანი პოლიტიკური პროცესები, რომლებიც ირიბად თუ პირდაპირ ზემოქმედებს საარჩევნო პროცესზე.

წინასაარჩევნო პერიოდში მისია შეისწავლის იმ საკითხებს, რომელმაც შესაძლოა გავლენა მოახდინოს კენჭისყრის დღეზე. შესაასწავლი საკითხები შეიძლება მოიცავდეს ფინანსების მიმართულებას, მედიების მონიტორინგს, საარჩევნო ადმინისტრაციის მუშაობას და სხვა საკითხებს. ფინანსების კუთხით, საყურადღებოა, პოლიტიკური პარტიების შემოწირულებები, დონაციების წარმომავლობა, კანონით გათვალისწინებულ ნორმებთან შესაბამისობა. მნიშვნელოვანია შესწავლილი იქნას, ინფორმაციის გავრცელების მასობრივი საშუალებები, როგორებიცაა ტელევიზია და ონლაინ მედია, იმისთვის რომ დადგინდეს, რამდენად უწყობს ხელს თითოეული მათგანი წინასაარჩევნო პერიოდში პოლიტიკური სუბიექტების თანაბარ გარემოში ყოფნას, ინფორმაციის ნეიტრალურად და მიუკერძოებლად გაშუქებას, საზოგადოების ობიექტურად ინფორმირებას. არჩევნების ორგანიზება ევალება შესაბამის ორგანოს ცენტრალურ საარჩევნო კომისიას. სამართლიანი არჩევნების ჩატარებაზე პასუხისმგებელი არიან საარჩევნო ადმინისტრაციის მიერ დანიშნული პირები. შესაბამისად გადაწყვეტი მნიშვნელობისაა დადგინდეს კანონის დაცვით ხორციელდება თუ არა სხვადასხვა დონის კომისიის დაკომპლექტების პროცესი.

კენჭისყრის დღემდე და მის შემდგომ პერიოდში პრიორიტეტულია, არსებული სამართალდარღვევების იდენტიფიცირება, გამოკვლევა და შეფასება, მათ შორის საყურადღებო ფაქტებია: ამომრჩეველთა იძულება, ამომრჩეველთა მოსყიდვა, პოლიტიკური პარტიების ქონების ხელყოფა, ძალადობა, უკანონო ავტაცია, პერსონალური მონაცემების უკანონოდ გამოყენება - დამუშავება, ადმინისტრაციული (საჯარო სამსახურების) რესურსის გამოყენება, ზეწოლა, მუქარა, დაშინება, პოლიტიკური ნიშნით ადამიანების დაპატიმრება. დარღვევების რაოდენობისა და შინაარსის ანალიზი, მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს არჩევნების სრულად შეფასების პროცესსა და ლეგიტიმაციის განსაზღვრაში.

დოკუმენტებისა და ანგარიშების მომზადების გარდა, შესაძლოა სადამკვირვებლო მისიამ შეასრულოს ამომრჩევლის ცნობიერების ამაღლების კამპანია. ინფორმირების კამპანია შესაძლოა მოიცავდეს რამდენიმე მიმართულებას, მათ შორის პოლიტიკურ პროცესებში

ჩართულობისა და მონაწილეობის ზრდის ხელშეწყობას. სახელმწიფოები, რომლებშიც დემოკრატია განვითარების პროცესშია, არსებობს ტოტალიტარული და ავტოკრატიული რეჟიმების გამოცდილება, კენჭისყრის დღე ამომრჩევლთა დაბალი აქტივობით ხასიათდება. მოქალაქეების დიდ ნაწილს არ აქვს რწმენა იმისა, რომ მათ ხმას რეალური ცვლილების მოტანა შეუძლია. ამომრჩევლის ინფორმირება აუცილებელია მაშინ, როდესაც იცვლება არჩევნების მოდელი და სტრუქტურა, მათ შორის პროცედურები კენჭისყრის დღეს და ამომრჩევლის ქცევა. ცენტრალური საარჩევნო კომისიისა და პოლიტიკური პარტიების საინფორმაციო კამპანიის გარდა, სადამკვირვებლო მისიების მიერ ჩატარებული საინფორმაციო ხასიათის აქტივობები მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს საზოგადოების ფართო მასებს მიეწოდოს საჭირო ინფორმაცია კენჭისყრის დღესთან დაკავშირებით. ნეიტრალური, მიუკერძოებელი სადამკვირვებლო მისია შესაძლოა მეტი სანდოობით სარგებლობდეს საზოგადოებაში, ვიდრე სახელმწიფო ინსტიტუტები და პოლიტიკური სუბიექტები. სადამკვირვებლო მისიების მიერ არჩევნების ძირითადი პრინციპების დაცვა განაპირობებს, როგორც მისიის ეფექტიანობას, ასევე საზოგადოების მხრიდან, მისიის მიმართ მაღალ ნდობას და რეპუტაციას.

დამკვირვებლებმა კარგად უნდა იცოდნენ საარჩევნო კოდექსით განსაზღვრული პროცედურები, რაც, თავის მხრივ, დამკვირვებლებისთვის ნათელს ხდის მოქმედების სივრცეს, თუ რა შესაძლებლობები და ბერკეტებია მათ ხელში საარჩევნო პროცესში. საქართველოში მოქმედი გრძელვადიანი, თუ მოკლე ვადიანი მისიები საქმიანობის ეფექტურად წარმართვისთვის უნდა ხელმძღვანელობდნენ საქართველოს ორგანული კანონით - საქართველოს საარჩევნო კოდექსით. საარჩევნო კოდექსი არეგულირებს არჩევნებთან დაკავშირებულ საკითხებს, პროცედურებს, მკაცრად განსაზღვრავს სუბიექტების, ინსტიტუტების, ორგანიზაციების უფლებებსა და ვალდებულებებს.

სადამკვირვებლო მისიები უნდა ხელმძღვანელობდნენ შემდეგი პრინციპების დაცვით. მისია უნდა იყოს ნეიტრალური, არ უნდა იყოს დაკავშირებული არც ერთ პოლიტიკურ პარტიასთან, კენჭისყრის დღემდე და შემდგომ პერიოდში არ უნდა ეწეოდეს პოლიტიკური სუბიექტების სასარგებლო ან საწინააღმდეგო აგიტაციას, მიუკერძოებლად უნდა აფასებდეს საარჩევნო გარემოს, როგორც მმართველ პარტიას ასევე ოპოზიციურ პოლიტიკურ სუბიექტებს. მისიის მიერ გაკეთებული შეფასებები, როგორც წინასაარჩევნო პერიოდში, კენჭისყრის დღეს და შემდგომ, უნდა ეფუძნებოდეს ზუსტ მონაცემებს, რეალურ ფაქტებს, სადამკვირვებლო მისია არ უნდა აფიქსირებდეს პირად შეფასებებს. სადამკვირვებლო მისიამ თავი უნდა შეიკავოს ნაჩქარევი დასკვნებისგან, დაუზუსტებელი ინფორმაციის გავრცელებისგან. რაც ზიანს აყენებს, როგორც არჩევნების პროცესს ასევე სადამკვირვებლო მისიის რეპუტაციას. მისიის მიერ მომზადებული ანგარიშები უნდა იყოს ზუსტი და დეტალური.

მოქმედი საარჩევნო კომისიების წევრებისგან განსხვავებით, დამკვირვებლები აქტიურად არ მონაწილეობენ საარჩევნო პროცესის ორგანიზებასა და წარმართვაში, მათთვის პროცესზე გავლენის მოხდენის მექანიზმი საჩივრების სახით დარღვევების აღრიცხვაა. არჩევნების ლეგიტიმაცია ცესკოსა და მმართველი პარტიის მიერ, არჩევნების ორგანიზებასა და, სამართლიანი და თავისუფალი გარემოს უზრუნველყოფაზეა დამოკიდებული. მნიშვნელოვანია, მისიების მიერ ჩატარებული მონიტორინგი და დაკვირვება, რომელიც სამართლებრივი რეაგირების მექანიზმია. პოლიტიკური პარტიების მხრიდან შესაძლო მანიპულაციების, უკანონო ჩარევის, დარღვევების ამსახველი ფაქტების გამოვლენამ და დამკვირვებლების მიერ მოპოვებულმა მტკიცებულებებმა, შესაძლოა გადაწყვიტოს არჩევნების საბოლოო შედეგების ბედი და ლეგიტიმაცია. სადამკვირვებლო მისია

წარმოადგენს და იცავს საზოგადოების ინტერესს. სადამკვირვებლო მისიების მიერ გაწეული შრომა, შექმნილი ანგარიშები, შემუშავებული რეკომენდაციები, რომელიც დაფუძნებულია არჩევნების ძირითად პრინციპებსა და კანონმდებლობაზე, ხელს უნდა უწყობდეს ყოველი შემდეგი არჩევნების სამართლიან და გამჭვირვალე გარემოში ჩატარებას, რაზეც პასუხისმგებელი ქვეყნის ხელისუფლებაა.

საუბნო საარჩევნო კომისიები 17 წევრისგან შედგება. კომისიის 9 წარმომადგენელს პოლიტიკური პარტიები ნიშნავენ. ხოლო 8 წევრს საარჩევნო ადმინისტრაცია. მათ შორის არიან, საოლქო საარჩევნო კომისიის მიერ დანიშნული, საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარე, თავმჯდომარის მოადგილე, კომისიის მდივანი. პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლებისა და საოლქო საარჩევნო კომისიის არჩეული წევრებისგან განსხვავებით, საქართველოს ორგანული კანონი დამკვირვებლებს პროცესზე მეთვალყურეობის ფუნქციას ანიჭებს, ამავდროულად დამკვირვებლებს უფლებას აძლევს ყველა დარღვევა აღრიცხოს საჩივრების მეშვეობით.

დამკვირვებლებს საარჩევნო უბანზე უფლება არ აქვთ ჩაერიონ კომისიის საქმიანობასა და ფუნქციებში. მათ შორისაა გადამწყვეტი მნიშვნელობის პროცედურა- ხმების დათვლა. საარჩევნო კოდექსის მიხედვით, ხმების დათვლის პროცესს ახორციელებს ოთხი მთვლელი, ოთხი მთვლელიდან არცერთია დამკვირვებელი, სადამკვირვებლო მისიებს შეუძლიათ ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე მხოლოდ ორი მეთვალყურის გამოყოფა. ერთი მხრივ მოქმედების შეზღუდული არეალი განსაკუთრებულ პასუხისმგებლობას აკისრებს დამკვირვებლებს კენჭისყრის დღეს.

განსხვავებით ქვეყნის გარეთ მოქმედი საერთაშორისო მისიებისა, ადგილობრივ სადამკვირვებლო მისიებს აქვთ შესაძლებლობა ერთი დამკვირვებელი მაინც ჰყავდეთ თითოეულ საარჩევნო უბანზე, მაშინ, როცა საერთაშორისო სადამკვირვებლო მისია უმეტესწილად მცირე დროით ახერხებს სხვადასხვა უბნის მონიტორინგს. საერთაშორისო სადამკვირვებლო მისიის უპირატესობა სხვა ფაქტორებთან ერთად საარჩევნო უბანზე ვიზიტის მოულოდნელი ხასიათითა განპირობებული, რაც ხელს უწყობს ობიექტური სურათის დანახვას, კომისია ვერ ახერხებს შესაძლო დარღვევების დაფარვას (ასეთის არსებობის შემთხვევაში).

არჩევნების ლეგიტიმაციის დადგენასა და შეფასებაში არსებითად მნიშვნელოვანია, ადგილობრივი და საერთაშორისო სადამკვირვებლო მისიების კოორდინირებული და აქტიური თანამშრომლობა. თავის მხრივ, ლოგიკურია, რომ ქვეყნის შიგნით მოქმედ სადამკვირვებლო მისიას მეტი ინფორმაცია აქვს სახელმწიფოში მიმდინარე პროცესების შესახებ, კარგად იცნობს გარემოს, აცნობიერებს საფრთხეებს და დროულად იმუშავებს პრევენციის გზებს, ასევე კენჭისყრის დღეს უმარტივდება დაკვირვების პროცესი, რადგან არ აქვს ენის ცოდნის ბარიერი და არ საჭიროებს თარჯიმნებს.

კენჭისყრის დღემდე და შემდგომ პერიოდში სადამკვირვებლო მისიის ეფექტურად მუშაობა განაპირობებს მოსალოდნელი საფრთხეების და დარღვევების პრევენციას.

სადამკვირვებლო მისიის რეგისტრაცია და სამართლებრივი საკითხები

➤ ვის შეუძლია სადამკვირვებლო მისიის შექმნა

არჩევნების ადგილობრივი დამკვირვებელი შეიძლება გახდეს არასამეწარმეო იურიდიული პირი, რომელიც კენჭისყრის დღემდე ერთი წლით ადრე მაინც არის დაფუძნებული და რეგისტრირებული. რეგისტრაციაში გატარების დროს აუცილებელია, იურიდიული პირის წესდებასა თუ სხვა სადამფუძნებლო დოკუმენტში ორგანიზაციის სამუშაო მიმართულებად განსაზღვრული იყოს არჩევნების მონიტორინგი ან ადამიანის უფლებათა დაცვა.

➤ ვინ და რა შემთხვევაში არეგისტრირებს სადამკვირვებლო ორგანიზაციას

ადგილობრივ დამკვირვებელ ორგანიზაციას, რომელსაც დაკვირვება სურს ერთზე მეტ საარჩევნო ოლქში რეგისტრაციაში ატარებს ცესკო, თუ ორგანიზაცია მხოლოდ ერთ საარჩევნო ოლქს აკვირდება, მაშინ შესაბამისი საოლქო საარჩევნო კომისია.

➤ რეგისტრაცია და ვადები

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ორგანიზაციამ შესაბამის საარჩევნო კომისიას რეგისტრაციაში გატარების მიზნით განცხადებით უნდა მიმართოს კენჭისყრის დღემდე არაუგვიანეს მე-10 დღისა. ორგანიზაციამ აუცილებლად უნდა წარადგინოს მეწარმეთა და არასამეწარმეო იურიდიული პირების რეგისტრიდან ამონაწერი, რომელიც გაცემულია საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს მიერ განცხადების წარდგენამდე ბოლო 10 დღის ვადაში, ამონაწერში მითითებული უნდა იყოს ორგანიზაციის ხელმძღვანელი და უფლებამოსილი პირები. განცხადებაში დასახელებული უნდა იყოს ის საარჩევნო ოლქები, რომელშიც დაკვირვება სურს ორგანიზაციას.

საარჩევნო კომისიას ორგანიზაციის რეგისტრირებასა თუ განცხადებაზე უარის თქმისთვის აქვს 5 დღე. რეგისტრაციის შემდეგ, კენჭისყრის დღემდე არაუგვიანეს მე-5 დღისა, სადამკვირვებლო ორგანიზაციამ შესაბამის საარჩევნო კომისიის მდივანს უნდა წარუდგინოს დამკვირვებლების რეგისტრაციის განცხადება. დამკვირვებლის გვარის, სახელის, რეგისტრაციის ადგილის, საქართველოს მოქალაქის პირადი ნომრის მითითებით და პირადობის დამადასტურებელი მოწმობის ასლებით. დამკვირვებლების რეგისტრაცია შესაძლებელია ელექტრონული პლატფორმის მეშვეობითაც. სიის წარდგენიდან არაუგვიანეს მე-2 დღისა, დამკვირვებლებს გადაეცემათ დამკვირვებლის მოწმობა იგივე სამკერდე ნიშანი.

ერთ ორგანიზაციას უფლება აქვს საარჩევნო უბანზე ჰყავდეს მხოლოდ ერთი დამკვირვებელი.

➤ ვინ შეიძლება იყოს ადგილობრივი დამკვირვებელი

ადგილობრივი დამკვირვებელი შეიძლება იყოს საქართველოს მოქალაქე 18 წლის ასაკიდან, გარდა:

- ❖ „საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის პირისა.
- ❖ მუნიციპალიტეტის წარმომადგენლობითი ორგანოს – საკრებულოს წევრისა.
- ❖ მუნიციპალიტეტის მერისა და მისი მოადგილისა.
- ❖ მოსამართლისა.

- ❖ საქართველოს შინაგან საქმეთა და თავდაცვის სამინისტროების, საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულების - სპეციალური პენიტენციური სამსახურის, საქართველოს სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და დაზვერვის სამსახურებისა და სახელმწიფო დაცვის სპეციალური სამსახურის თანამშრომლებისა.
- ❖ პროკურატურის თანამდებობის პირისა.
- ❖ საარჩევნო სუბიექტისა და მისი წარმომადგენლისა.
- ❖ საარჩევნო კომისიის წევრისა.
- ❖ სხვა დამკვირვებელი ორგანიზაციის დამკვირვებლისა.
- ❖ პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებათა წარმომადგენლისა.
 - *ადგილობრივი სადამკვირვებლო ორგანიზაციის დამკვირვებელი არ შეიძლება იყოს პირი, რომელიც:*
- ❖ ბოლოს ჩატარებული შუალედური ან საერთო არჩევნების დროს იყო პარტიის მიერ დანიშნული საარჩევნო კომისიის წევრი, საარჩევნო სუბიექტი ან საარჩევნო სუბიექტის წარმომადგენელი.
- ❖ ბოლოს ჩატარებული საერთო ან შუალედური არჩევნების წლის დასაწყისიდან იყო რომელიმე პარტიის შემომწირველი.
 - *რისი უფლება აქვს ადგილობრივ დამკვირვებელს*
- ❖ დამკვირვებელს უფლება დააკვირდეს საარჩევნო პროცესის მიმდინარეობას - კენჭისყრის დღეს, კენჭისყრის დღემდე პერიოდს, კენჭისყრის დღის შემდგომ პერიოდს;
- ❖ დაესწროს და დააკვირდეს საარჩევნო კომისიის სხდომებს;
- ❖ კენჭისყრის დღეს ნებისმიერ დროს იმყოფებოდეს კენჭისყრის შენობაში, შეუზღუდავად გადაადგილდეს საარჩევნო უბნის ტერიტორიაზე და თავისუფლად, დაუბრკოლებლად დააკვირდეს კენჭისყრის პროცესის ყველა ეტაპს ნებისმიერი ადგილიდან;
- ❖ კენჭისყრის დღის ნებისმიერ დროს ჩაენაცვლოს მისი წარმდგენი ორგანიზაციის მიერ რეგისტრირებული სხვა დამკვირვებელი.
- ❖ მონაწილეობა მიიღოს საარჩევნო ყუთების შემოწმებაში მათ დალუქვამდე და მათი გახსნის შემდეგ.
- ❖ დააკვირდეს ამომრჩეველთა სიებში ამომრჩეველთა რეგისტრაციას, საარჩევნო ბიულეტენებისა და სპეციალური ჩარჩო-კონვერტების გაცემას და მათ დამოწმებას.
- ❖ დააკვირდეს კენჭისყრის დღეს საჩივრების რეგისტრაციის პროცესს.
- ❖ დაესწროს ამომრჩეველთა ხმების დათვლისა და შედეგების შეჯამების პროცედურებს.
- ❖ დააკვირდეს გადასატანი საარჩევნო ყუთის მეშვეობით ხმის მიცემას.

- ❖ დააკვირდეს ამომრჩეველთა ხმების დათვლას, იმ დისტანციიდან, საიდანაც შეძლებს ბიულეტენის ნათლად დანახვას.
- ❖ დააკვირდეს საარჩევნო კომისიის მიერ კენჭისყრის შედეგების შემაჯამებელი ოქმისა და სხვა დოკუმენტების შედგენას;
- ❖ განცხადებით (საჩივრით) მიმართოს საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარეს ხმის მიცემისა და კენჭისყრის პროცედურებთან დაკავშირებულ საკითხებზე, რომლითაც კონკრეტული დარღვევის დაფიქსირების შემთხვევაში მოითხოვს რეაგირებას.
- ❖ მოსთხოვოს ამომრჩეველს, უჩვენოს, რამდენი საარჩევნო ბიულეტენი და სპეციალური კონვერტი/ჩარჩო-კონვერტი აქვს ხელში.
- ❖ გაასაჩივროს საარჩევნო კომისიის ქმედება.
- ❖ დააკვირდეს საარჩევნო ყუთს, საარჩევნო ყუთში სპეციალური კონვერტების ჩაყრას/ხმის მთვლელ სპეციალურ ელექტრონულ აპარატში ჩარჩო-კონვერტის საშუალებით ბიულეტენის მოთავსებას, საარჩევნო ყუთების გახსნას, საარჩევნო ბიულეტენების დათვლას და ოქმების შედგენას.
- ❖ გაეცნოს საარჩევნო კომისიების მიერ შედგენილ კენჭისყრისა და არჩევნების შედეგების შემაჯამებელ ოქმებს, შესაბამისი საარჩევნო კომისიისგან მოითხოვოს და მიიღოს ამ ოქმების ასლები.
 - **დამკვირვებელს არ აქვს უფლება:**
- ❖ ჩაერიოს საარჩევნო კომისიის ფუნქციებსა და საქმიანობაში;
- ❖ გავლენა მოახდინოს ამომრჩეველთა მიერ ნების თავისუფალ გამოვლენაზე.
- ❖ აგიტაცია გაწიოს რომელიმე საარჩევნო სუბიექტის სასარგებლოდ ან საწინააღმდეგოდ.
- ❖ ატაროს რომელიმე საარჩევნო სუბიექტის სიმბოლიკა და სამკერდე ნიშანი.
- ❖ კენჭისყრის დღეს კენჭისყრის შენობაში იმყოფებოდეს სამკერდე ნიშნის გარეშე.
- ❖ დაარღვიოს საქართველოს ორგანული კანონის „საქართველოს საარჩევნო კოდექსი“ სხვა მოთხოვნები.

საარჩევნო პროცესზე დაკვირვება

წინასაარჩევნო პერიოდსა და არჩევნების კენჭისყრის დღეს სადამკვირვებლო მისიების არსებობა წარმოადგენს დემოკრატიული საზოგადოების განუყოფელ ნაწილს. სადამკვირვებლო მისიის ორგანიზება და საარჩევნო პროცესზე დაკვირვება ხელს უწყობს არჩევნების სამართლიან და კონკურენტულ გარემოში ჩატარებას. ხელს უშლის ხელისუფლების მიერ მანიპულაციებს და საარჩევნო პროცესზე ზეგავლენას.

წინასაარჩევნო პერიოდის და კენჭისყრის დღის დაკვირვება ერთმანეთისგან არსებითად განსხვავებული მოდელებია, რასაც შესაბამისად სჭირდება ეფექტიანად ორგანიზებული და სტრუქტურულად გამართული სადამკვირვებლო ორგანიზაციის/მისიის არსებობა, რომელიც მისი მანდატის ფარგლებში ჩართულობით ხელს შეუწყობს საარჩევნო გარემოს გაჯანსაღებას.

წინასაარჩევნო და არჩევნების კენჭისყრის დღე ქართული არჩევნების ისტორიის გათვალისწინებით ხასიათდება მაღალი პოლიტიკური პოლარიზაციით და დაპირისპირებით საზოგადოებას და პოლიტიკურ ჯგუფებს შორის. სწორედ, სადამკვირვებლო მისიის მანდატი და უფლებამოსილება უზრუნველყოფს თითოეული ფაქტის გამოვლენას, რომელიც ნეგატიურ გავლენას ახდენს საარჩევნო პროცესზე. ამავდროულად, სადამკვირვებლო მისიის იდენტიფიცირებულ ფაქტებზე უნდა მოხდეს შემდგომი რეაგირება დარღვევების პრევენციის მიზნით.

საარჩევნო კამპანია და სადამკვირვებლო მისიის ფუნქცია

საქართველოს საარჩევნო კოდექსის 108-ე მუხლის თანახმად, საქართველოს პარლამენტის მორიგი არჩევნები ტარდება საქართველოს პარლამენტის უფლებამოსილების ვადის ამოწურვის კალენდარული წლის ოქტომბრის ბოლო შაბათს. საქართველოს პარლამენტის მორიგი არჩევნების თარიღს ნიშნავს საქართველოს პრეზიდენტი არჩევნების დღემდე 60 დღით ადრე. საქართველოს პრეზიდენტის მიერ განკარგულების გამოცემის დღიდან ოფიციალურად იწყება წინასაარჩევნო პერიოდი, რაც სადამკვირვებლო მისიებს შესაძლებლობას აძლევს დააკვირდნენ საარჩევნო გარემოს მიმდინარეობას. თუმცა პოლიტიკური კონტექსტის გათვალისწინებით, წინასაარჩევნო პერიოდის მონიტორინგი სადამკვირვებლო მისიებმა შესაძლოა დაიწყონ უფრო ადრე ვიდრე, პრეზიდენტის მიერ მოხდება არჩევნების თარიღის განსაზღვრა შესაბამისი სამართლებრივი აქტით.

სადამკვირვებლო მისიები განსხვავდებიან არჩევნებზე დაკვირვების მოდელების მიხედვით. სადამკვირვებლო ორგანიზაციები დამოუკიდებლად წყვეტენ დააკვირდნენ მხოლოდ კენჭისყრის დღის პროცედურებს თუ წინასაარჩევნო პერიოდსაც. შესაძლებელია მისიის მასშტაბის და მიზნების გათვალისწინებით ორგანიზაციებმა გადაწყვიტონ წინასაარჩევნო პერიოდზე დაკვირვება გრძელვადიანი დამკვირვებლების მეშვეობით და ამავდროულად ჰყავდეთ მოკლევადიანი (კენჭისყრის დღის) დამკვირვებლები.

წინასაარჩევნო პერიოდში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, გრძელვადიანი დამკვირვებლების მიერ ყურადღების გამახვილება ისეთ საკითხებზე როგორებიც არის: პოლიტიკური პარტიების კამპანია, მისი ფორმა და შინაარსი, მედია-მონიტორინგი, მედიის მიერ პოლიტიკური პარტიებისთვის დათმობილი საეთერო დრო, პოლიტიკური რეკლამის

საეთერო ბადეში განთავსება, სოციალური ქსელების მონიტორინგი. ასევე მნიშვნელოვანია გრემელვადიანი დაკვირვების ფარგლებში ყურადღება გამახვილდეს საარჩევნო პროცესში ჩართული სუბიექტების თუ პირების მიმართ ძალადობის და თავდასხმის ფაქტებზე. გრემელვადიანი დამკვირვებლების მიერ უნდა მოხდეს თითოეული ფაქტის აღრიცხვა და შემდგომში სამართლებრივ რეაგირება.

პოლიტიკური პარტიების კამპანიები განსხვავებულია მათი ფორმის და შინაარსის მიხედვით. სადამკვირვებლო მისია, რომელიც წინასაარჩევნო პერიოდს აქტიურად აკვირდება და სწავლობს, მნიშვნელოვანია ანალიზი გაუკეთოს პოლიტიკური პარტიების წინასაარჩევნო კამპანიას, მის შინაარსს და იმ პროპაგანდას, რომელსაც იყენებენ პოლიტიკური პარტიები ამომრჩევლებთან ურთიერთობის დროს.

სადამკვირვებლო მისიის ორგანიზება

პოლიტიკური სუბიექტის წარმომადგენლებისა მსგავსად, წინასაარჩევნო პერიოდსა და კენჭისყრის დღის დაკვირვების პროცესში განსაკუთრებით მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ, ნეიტრალური, მიუკერძოებელი სადამკვირვებლო მისიები. სადამკვირვებლო მისიის ორგანიზება არის რთული, როგორც ადმინისტრაციული, ფინანსური და ადამიანური რესურსის, ასევე ლოჯისტიკის მიმართულებით.

სადამკვირვებლო მისიის ორგანიზება შესაძლებელია ერთი ორგანიზაციის მიერ დამოუკიდებლად და ასევე ორგანიზაციების კოალიციური თანამშრომლობის ფარგლებში. კოალიციური სადამკვირვებლო მისიები, როგორც წესი ეფუძნებიან თანასწორობის და გადაწყვეტილების მიღების დეცენტრალიზებულ მოდელს, რაც მისიას უფრო მეტად მოქნილს და ეფექტიანს ხდის.

პირველ რიგში უნდა ჩამოყალიბდეს სადამკვირვებლო მისიის მმართველი რგოლი, რომელიც პასუხისმგებელი იქნება მისიის ორგანიზებასა და მართვაზე. მმართველი რგოლის მიერ სწრაფი გადაწყვეტილებების მიღება და კოორდინირებული მუშაობა სხვა მმართველ რგოლებთან არის გადამწყვეტი მნიშვნელობის სადამკვირვებლო მისიის ეფექტურობისთვის.

იმისთვის, რომ სადამკვირვებლო მისიამ შეძლოს დასახული მიზნის/მიზნების მიღწევა მნიშვნელოვანია, რომ არსებობდეს სადამკვირვებლო მისიის სამოქმედო გეგმა და სტრატეგია, რომელშიც დეტალურად იქნება გაწერილი მიზნები, ამოცანები, და განხორციელების გზები.

სადამკვირვებლო მისიის ორგანიზების პროცესში ერთ-ერთ გადამწყვეტ ფაქტორს წარმოადგენს მისიის მიერ განსაზღვრული ადამიანური რესურსის მობილიზება და შემდგომში დამკვირვებლების გადამზადება, რათა გრემელვადიანმა და მოკლევადიანმა დამკვირვებლებმა შეძლონ სადამკვირვებლო მისიის მიერ შემუშავებული მიზნების მიღწევა.

დამკვირვებლების მოზიდვისთვის აუცილებელია სადამკვირვებლო ორგანიზაციებმა აწარმოონ ინფორმირების კამპანია, რათა მოაბილიზონ დამკვირვებლების ის რაოდენობა, რომელიც განსაზღვრული აქვს დასახული მიზნების მისაღწევად. საინფორმაციო კამპანია შესაძლებელია განხორციელდეს რამდენიმე მიმართულებით და გამოყენებული აქტივობები შესაბამისობაში უნდა იყოს მისიის მიზნებთან.

მნიშვნელოვანია, დამკვირვებლების ფინანსური უზრუნველყოფა, რომელიც შესაძლოა არ გულისხმობდეს ხელფასს გრძელვადიანი ან მოკლევადიანი დაკვირვებისთვის, თუმცა გადაადგილების და დამკვირვებლის უფლებამოსილების ეფექტურად განხორციელებისთვის აუცილებელია გარკვეული ფინანსური რესურსის მობილიზება სადამკვირვებლო ორგანიზაციის მიერ, რათა შესაძლებელი იყოს სტრატეგიის დოკუმენტით გათვალისწინებული აქტივობების განხორციელება და შედეგების მიღწევა.

მოკლევადიანი დამკვირვებლების საუბნო საარჩევნო კომისიებში განაწილება ხდება წარმდგენი სადამკვირვებლო ორგანიზაციის მიერ. მოკლევადიანი დამკვირვებელი როგორც წესი კენჭისყრის დღის პროცედურებს აკვირდება ერთ კონკრეტულ უბანზე, უბნის გახსნიდან ხმის დათვლის პროცედურის ჩათვლით. აქვე აღსანიშნავანია, რომ სადამკვირვებლო მისიების მიზნებიდან გამომდინარე შესაძლებელია კენჭისყრის დღეს სადამკვირვებლო მისიები თავიანთი მიზნებიდან გამომდინარე დააკვირდნენ მხოლოდ კონკრეტულ პროცედურებს და არა ყველას, რაც საარჩევნო კოდექსით არის გათვალისწინებული.

მოკლევადიანი დამკვირვებლების დახმარების მიზნით მნიშვნელოვანია სადამკვირვებლო მისიამ უზრუნველყოს მობილური ჯგუფის შექმნა, რომელიც საჭიროების შემთხვევაში საუბნო საარჩევნო კომისიაში მყოფ დამკვირვებელს აღმოუჩენს დახმარებას. სხვა ფაქტორებთან ერთად დახმარება შესაძლებელია გულისხმობდეს დამკვირვებლის წამოყვანას კონკრეტული საარჩევნო უბნიდან მისი უსაფრთხოების დაცვის გამო.

სადამკვირვებლო მისიის ეფექტურად ფუნქციონირებისთვის მნიშვნელოვანია ისეთი სტრუქტურული ერთეულების შექმნა, როგორცაა ქოლ-ცენტრი და იურისტების ჯგუფი. ორივე სტრუქტურული ერთეულის გამართულად მუშაობა ხელს შეუწყობს გრძელვადიანი დაკვირვების ნაწილში წინასაარჩევნო პერიოდში მომხდარი ფაქტების შესახებ ინფორმაციის მიღებას ცენტრალურ ოფისში და მათ აღრიცხვას, ხოლო იურისტების მიერ შესაბამისი სამართლებრივი ქმედებების განხორციელებას. კენჭისყრის დღის დაკვირვების დროს ასევე მნიშვნელოვანია ორივე სტრუქტურული ერთეულის არსებობა სადამკვირვებლო მისიისთვის, რათა მოკლევადიანი დამკვირვებლის მიერ საჭიროების შემთხვევაში მოხდეს ცენტრალურ ოფისთან დაკავშირება და ინფორმაციის მიწოდება. კენჭისყრის დღეს იურისტების ჯგუფის ეფექტური მუშაობა ხელს უწყობს საუბნო საარჩევნო კომისიებში დამკვირვებლების მიერ გამოვლენილი დარღვევების შესახებ ფორმალურად და შინაარსობრივად სწორად შედგენილი საჩივრების დაწერას კონკრეტული პროცედურული დარღვევების შესახებ.

შესაძლებელია სადამკვირვებლო მისია კენჭისყრის დღეს წარმოდგენილი იყოს რაიმე სახის განმასხვავებელი აღჭურვილი. დამკვირვებლის აღჭურვა რამდენიმე აუცილებელს პუნქტს მოიცავს. ეს არის: 1. განმასხვავებელი ეკიპირება (ქილეტი ან სხვა). 2. ფოვერ-ბანკი, რათა დღის განმავლობაში მუდმივად ჰქონდეს მობილური ტელეფონის გამოყენების შესაძლებლობა. 3. ინტერნეტით უზრუნველყოფა, რათა დამკვირვებელმა შეძლოს საარჩევნო უბანზე არსებული დარღვევების შესახებ მოპოვებული ფოტო-ვიდეო და სხვა მტკიცებულებების დროული გაგზვნა ცენტრალური ოფისისთვის. 4. საჩივრების ფორმები, რომლებიც დამკვირვებელს საჭიროების შემთხვევაში მისცემს შესაძლებლობას, რომ კომისიისგან დამოუკიდებლად

დაწეროს საჩივარი დარღვევასთან დაკავშირებით და საარჩევნო კოდექსით დადგენილი წესით წარუდგინოს ის საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარეს და კომისიის მდივანს.

სადამკვირვებლო მისიის სტრატეგიის დოკუმენტი შესაძლებელია ითვალისწინებდეს დამკვირვებლებისთვის სპეციალური ელექტრონული პლატფორმის შექმნას, რათა ეფექტურად მოხდეს კენჭისყრის დღეს და წინასაარჩევნო პერიოდში არსებული დარღვევების იდენტიფიცირება, აღრიცხვა და კატეგორიზება.

კენჭისყრის დღეს სადამკვირვებლო ორგანიზაციის მიერ ამომრჩევლებისთვის გადამოწმებული და სანდო ფაქტების მიწოდება მნიშვნელოვან ფუნქციას წარმოადგენს. დამკვირვებლების მიერ მოწოდებული ინფორმაციის საფუძველზე სადამკვირვებლო მისიამ დღის განმავლობაში მედიის სხვადასხვა ფორმის გამოყენებით საზოგადოებას უნდა მიაწოდოს ინფორმაცია კენჭისყრის პროცესის მიმდინარეობის შესახებ.

კენჭისყრის პროცესის დასრულების, ხმების დათვლის და შემაჯამებელი ოქმის შედგენის შემდეგ, სადამკვირვებლო მისიის ერთ-ერთ ამოცანას წარმოადგენს თითოეული დამკვირვებლის უსაფრთხოდ დაბრუნება საუბნო საარჩევნო კომისიიდან. მიუხედავად იმისა, რომ დამკვირვებელი არის საქართველოს სრულწლოვანი მოქალაქე, სადამკვირვებლო მისიამ უნდა უზრუნველყოს დამკვირვებლების უსაფრთხოება კენჭისყრის დაწყებიდან საარჩევნო უბნის დახურვის ჩათვლით.

სადამკვირვებლო მისიის სტრატეგიის გათვალისწინებით, შესაძლებელია მიზნად იყოს დასახული არჩევნების შედეგების შეფასების ანგარიშის მომზადება. სადამკვირვებლო მისიის მიერ არჩევნების შედეგების შეფასების ანგარიში უნდა დაეფუძნოს მოკლევადიანი დამკვირვებლების მიერ მოწოდებულ ინფორმაციას. ასევე მისიის მიერ შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას საჯაროდ ხელმისაწვდომი ინფორმაციები, რომლებიც შესაძლოა არ წარმოადგენდეს უშუალოდ ამ სადამკვირვებლო მისიის დამკვირვებლის მიერ მოწოდებულ ინფორმაციას, თუმცა არჩევნების შედეგების შეფასებისთვის იყოს მნიშვნელოვანი საკითხი.

წინასაარჩევნო გარემოს და არჩევნების შედეგების შეფასების ანგარიშები წარმოადგენს მნიშვნელოვან საინფორმაციო დოკუმენტს, რომლებსაც ქმნის სადამკვირვებლო მისია. მხოლოდ ანგარიშების შემუშავება არ არის საკმარისი, სადამკვირვებლო მისიის მიერ ფუნქციების ეფექტურად შესრულებისთვის. აუცილებელია წინასაარჩევნო პერიოდში და კენჭისყრის დღეს ადგილობრივმა სადამკვირვებლო მისიებმა აქტიურად ითანამშრომლონ საერთაშორისო სადამკვირვებლო მისიებთან. პროცედურულ დარღვევებსა და სხვა საკითხებთან დაკავშირებით ინფორმაციის გაცვლის და მიწოდების მიზნით.

დამკვირვებლის როლი კენჭისყრის დღეს

არჩევნების კენჭისყრის დღე მოიცავს არაერთ პროცედურას, რომელიც საარჩევნო ადმინისტრაციის ყველა დონეზე არის განსახორციელებელი. ამ თვალსაზრისით, განსაკუთრებულად დატვირთულები არიან საუბნო საარჩევნო კომისიები. შესაძლოა ითქვას, რომ ერთი დღეში შესასრულებლად საკმაოდ ბევრი პროცედურაა, რაც ამავდროულად გულისხმობს ბევრ ბიუროკრატიულ რგოლს, გადაწყვეტილების მიღების შესაბამისი

რგოლების არსებობას და სხვა. იმისთვის, რომ არჩევნების კენჭისყრის დღე საარჩევნო კანონმდებლობის სრული დაცვით ჩატარდეს, აუცილებელია, რომ სრულად და შესაბამისი თანმიმდევრობის დაცვით იქნას შესრულებული ყველა პროცედურა საარჩევნო ადმინისტრაციის ყველა დონეზე.

აღსანიშნავია, რომ კენჭისყრის დღის პროცედურების შესრულებაზე პასუხისმგებლობა ეკისრება შესაბამისი დონის საარჩევნო კომისიას.

მიუხედავად პროცედურების სიმრავლისა, საუბნო საარჩევნო კომისიას, როგორც წესი არ უჭირს თითოეული პროცედურის ზედმიწევნით შესრულება.

2022 წელს რეფორმებისა და კვლევის ჯგუფმა ფრიდრიხ ნაუმანის ფონდი თავისუფლებისთვის სამხრეთ კავკასიაში ჩაატარა სოციოლოგიური კვლევა, რომელიც შეეხებოდა 2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებში მონაწილე საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრების პირისპირ გამოკითხვას არჩევნების კენჭისყრის დღის პროცედურების შესახებ. პირისპირ ინტერვიუს გზით საქართველოს მასშტაბით გამოიკითხა 589 რესპონდენტი. კითხვაზე: რამდენად რეალურია კენჭისყრის დღის პროცედურების შესრულება? გამოკითხულთა 55% ამბობს, რომ ყველა მოთხოვნა შესრულებადია; 29% ამბობს, რომ მოთხოვნები ძირითადად შესრულებადია; 7% ამბობს, რომ არის ზოგიერთი შეუსრულებდი მოთხოვნა; 5% ამბობს, რომ ძალიან ბევრია შეუსრულებდი მოთხოვნა.

კვლევის შედეგების მიუხედავად, სადაც რესპონდენტების უმრავლესობას მიაჩნია, რომ კენჭისყრის დღის პროცედურები შესრულებადია, პრაქტიკაში არსებობს არაერთი შემთხვევა, როდესაც საუბნო საარჩევნო კომისიებში არ სრულდება საარჩევნო კოდექსით განსაზღვრული კენჭისყრის დღის პროცედურები კოდექსის მოთხოვნების სრული დაცვით.

სწორედ, საუბნო საარჩევნო კომისიის მიერ კენჭისყრის დღის პროცედურების ზედმიწევნით და საარჩევნო კოდექსის დაცვით შესრულების მონიტორინგის მიზნით იქმნება სადამკვირვებლო მისიები. სადამკვირვებლო მისია არის არჩევნების დღის განუყოფელი ნაწილი და კენჭისყრის დღის პროცედურების მონიტორინგის თუ სხვა ტიპის დარღვევების მონიტორინგის ფუნქცია და უფლებამოსილება გააჩნია.

სადამკვირვებლო მისიას და შესაბამისად თითოეულ დამკვირვებელს აქვს პასუხისმგებლობა, რომ იმ კონკრეტულ საარჩევნო უბანზე, რომელზეც ის ახორციელებს დაკვირვებას, კენჭისყრის დღის პროცედურები ჩატარდება საარჩევნო კოდექსით გათვალისწინებული პროცედურების სრული დაცვით. იმ შემთხვევაში თუ რომელიმე პროცედურა არ სრულდება ან ადგილი აქვს სხვა ტიპის დარღვევას, დამკვირვებელს საარჩევნო კოდექსით აქვს უფლება, რომ მიუთითოს და მოსთხოვოს საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარეს შესაბამისი პრობლემის აღმოფხვრა, ხოლო თუ სიტყვიერ მოთხოვნაზე არ მოახდენს რეაგირებას საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარე ან კომისია, დამკვირვებელი უფლებამოსილია კონკრეტულ დარღვევაზე დაწეროს საჩივარი.

დამკვირვებელს უფლება აქვს კენჭისყრის დღის პროცედურების მიმდინარეობას დააკვირდეს ნებისმიერი ადგილიდან ისე, რომ ხელი არ შეუშალოს კომისიის მუშაობას. დამკვირვებელს

საარჩევნო უბანზე, მათ შორის ყველა დონის საარჩევნო ადმინისტრაციაში ყოფნის უფლება აქვს.

დამკვირვებელს გააზრებული უნდა ჰქონდეს იმ სადამკვირვებლო მისიის როლი და მნიშვნელობა კენჭისყრის დღის პროცედურების მონიტორინგის დროს, რომელსაც ის წარმოადგენს. შესაბამისად, დამკვირვებელი უნდა იყოს მაღალი სამოქალაქო პასუხისმგებლობის მქონე პირი, რომელსაც გაცნობიერებული აქვს არჩევნების მნიშვნელობა და როლი დემოკრატიულ საზოგადოებაში.

დამკვირვებლის ქცევა საარჩევნო უბანზე შესაძლებელია განსხვავდებოდეს სადამკვირვებლო მისიის სტრატეგიის მიხედვით. შესაძლოა დამკვირვებელი მხოლოდ დარღვევების აღრიცხვით იყოს დაკავებული საარჩევნო უბანზე. ამავდროულად დამკვირვებელს აქვს უფლება საჯაროდ მოითხოვს კონკრეტული პრობლემის აღკვეთა დაუყოვნებლივ და დაიცვას ამომრჩევლის ხმა. ხმის დათვლის პროცესში დამკვირვებელს უფლება აქვს იყოს მეთვალყურე და დააკვირდეს ხმის მთვლელების მიერ ხმის დათვლის პროცესის მიმდინარეობას, რამდენად სრულდება ის საარჩევნო კოდექსით განსაზღვრული და დადგენილი წესის მიხედვით. ამ შემთხვევაშიც შესაძლოა განსხვავებული იყოს დამკვირვებლის ქცევა, რომელიც გამომდინარეობს იმ სადამკვირვებლო მისიის მიზნებიდან და სტრატეგიიდან, რომელიც დასახული აქვს კონკრეტული დამკვირვებლის წარმდგენ სადამკვირვებლო ორგანიზაციას. დამკვირვებლის ქცევა, მიუხედავად იმისა, თუ რომელ სადამკვირვებლო მისიას წარმოადგენს უნდა შეესაბამებოდეს საარჩევნო კოდექსით განსაზღვრულ დამკვირვებლის უფლებამოსილებებს.

საარჩევნო დავები და სამართლებრივი რეაგირება

სადამკვირვებლო მისიის მიერ წინასაარჩევნო პერიოდში და კენჭისყრის დღეს არსებული დარღვევების დაფიქსირება, აღრიცხვა და სამართლებრივი რეაგირება არჩევნების შედეგების შეფასების ანაგრიშისთვის მნიშვნელოვან ინფორმაციას წარმოადგენს.

ადგილობრივი სადამკვირვებლო მისიების მიერ გამოვლენილი დარღვევების შესახებ ინფორმაციის მიწოდება საერთაშორისო სადამკვირვებლო მისიებისთვის ხელს უწყობს მათ მიერ შემუშავებულ ანგარიშებში ფაქტებზე და მტკიცებულებებზე დაფუძნებული ინფორმაციის აღწერას, რომელიც არჩევნების შედეგების ლეგიტიმაციის განმსაზღვრელი ფაქტორი შესაძლოა გახდეს.

წინასაარჩევნო პერიოდში და კენჭისყრის დღეს გამოვლენილ დარღვევებზე სადამკვირვებლო მისიას შეუძლია აწარმოოს სამართლებრივი დავები საარჩევნო ადმინისტრაციის ყველა დონეზე და ასევე სასამართლოში. საარჩევნო დავები სადამკვირვებლო მისიისთვის უნდა წარმოადგენდეს პრიორიტეტულ მიმართულებას. არჩევნების შედეგების შეფასების დროს კონტექსტის სრული ანალიზისთვის საჭიროა დარღვევების სიხშირისა და შინაარსის ანალიზი, რადგან თითოეული მათგანი გავლენას ახდენს არჩევნების საბოლოო შედეგზე.

მიუხედავად იმისა, რომ საარჩევნო დავებს ახასიათებს ეფექტურობის პრობლემა, რაც გამოწვეულია საარჩევნო ადმინისტრაციის დამოკიდებულებით საარჩევნო დავების მიმართ და სასამართლოს დამოუკიდებლობის არარსებობით, არჩევნების შედეგების

ლეგიტიმაციისთვის არსებითად მნიშვნელოვანია დარღვევების შესახებ ინფორმაციის მიწოდება მოხდეს საერთაშორისო სადამკვირვებლო ორგანიზაციებისა და პარტნიორი სახელმწიფოებისთვის.

კენჭისყრის დღის პროცედურები

2024 წლის საპარლამენტო არჩევნები ტარდება სრულად პროპორციული საარჩევნო სისტემით. ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვამ კენჭისყრის დღის პროცედურებში გამოიწვია გარკვეული პროცედურების სრულად ამოღება და ამავედროულად ტექნოლოგიების გამოყენების მიხედვით ახალი პროცედურების დანერგვა.

თითოეული პროცედურის ცვლილება გავლენას ახდენს კენჭისყრის დღეზე და იწვევს საარჩევნო ადმინისტრაციის წევრების (ცესკო; ოლქი; უბანი), სადამკვირვებლო მისიების და ამომრჩევლების ქცევის ცვლილებას.

2024 წლის არჩევნებზე საარჩევნო კოდექსის მიხედვით ტრადიციული მოდელიდან დარჩენილია მარკირების პროცედურა უცვლელი ფორმით. საარჩევნო რეფორმის მიხედვით, რომლის ყველაზე დიდი პილოტი სწორედ 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნებზე იქნება, შემოღებულია ახალი პროცედურები, რომლებიც ერთის მხრივ დაკავშირებულია ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვასთან და მეორეს მხრივ ეხება იმ უბნებს, რომლებშიც ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენების გარეშე ტარდება არჩევნები.

საარჩევნო კოდექსის მიხედვით, კენჭისყრის დაწყების ორგანიზებისთვის საარჩევნო უბანი იხსნება კენჭისყრის დღეს 06:45 საათზე. კენჭისყრის პროცესი კი იწყება 08:00 საათზე. 1 საათი და 15 წუთი აქვს საუბნო საარჩევნო კომისიას იმისთვის, რომ მოაწყოს საარჩევნო უბანი იმგვარად, რომ 08:00 საათზე გაიხსნას საარჩევნო უბანი, რათა ამომრჩეველმა დაბრკოლებების გარეშე შეძლოს ხმის მიცემა.

06:45-დან საარჩევნო უბნის გახსნამდე ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პროცედურა ეხება საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრებს შორის წილისყრის პროცედურის ჩატარებას კენჭისყრის დღეს ფუნქციების შესრულების მიზნით. აღსანიშნავია, რომ 2024 წლის 16 აგვისტოს ცენტრალურმა საარჩევნო კომისიამ მიიღო დადგენილება, რომლის მიხედვითაც, საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრების წილისყრა ფუნქციების განაწილების მიზნით, კენჭისყრის დღემდე 7 დღით ადრე ჩატარდება. ცესკოს დადგენილება გასაჩივრდა თბილისის საქალაქო სასამართლოში და სასამართლომ არ დააკმაყოფილა მოსარჩევეების მოთხოვნა აღნიშნული დადგენილების ხსენებული პროცედურის გაუქმების შესახებ.

აღსანიშნავია, რომ 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნებისთვის წინასწარ იყო ცნობილი საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარის, თავმჯდომარის მოადგილის და მდივნის ვინაობები. ასევე ცნობილი იყო რეგისტრატორი წევრები, რომლებიც არ იყვნენ წარდგენილნი პოლიტიკური პარტიების მიერ. ცენტრალური საარჩევნო კომისიის მიერ წილისყრის პროცედურის კენჭისყრის დღის ნაცვლად 7 დღით ადრე ჩატარება ეწინააღმდეგება საარჩევნო კოდექსს, არჩევნების ძირითად პრინციპებს და ამავედროულად ხელს უშლის სადამკვირვებლო მისიების საქმიანობას ეფექტურად განახორციელონ მონიტორინგი იმ

პროცედურებზე, რომლებიც მისი შინაარსით და ფორმით გავლენას ახდენს კენჭისყრის პროცესზე.

უბნები, სადაც ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით ტარდება არჩევნები, ამომრჩეველს საარჩევნო უბანზე მისვლისას პირველ რიგში ხვდება ნაკადის მომწესრიგებელი, რომელიც უცვლელი ფორმით ამოწმებს ამომრჩევლის მარკირებას. მარკირების შემოწმების პროცედურის წარმატებით გავლის შემდეგ ამომრჩეველს საარჩევნო უბანზე ხვდება იდენტიფიკაციის/ვერიფიკაციის აპარატი, რომელიც საუბნო საარჩევნო კომისიის რეგისტრატორ წევრებს აქვთ მაგიდაზე. ამ შემთხვევაში, იდენტიფიკაციის/ვერიფიკაციის აპარატი ასრულებს სამაგიდო სიის ფუნქციას, სადაც ჩატვირთულია კონკრეტული უბნის ამომრჩევლების სრული სია და მონაცემები, რომლებიც საუბნო საარჩევნო კომისიის რეგისტრატორ წევრს აძლევს შესაძლებლობას მოახდინოს ამომრჩევლის იდენტიფიკაცია. ამავდროულად აღსანიშნავია, რომ ამომრჩეველს გვარის მიხედვით არ მოუწევს რეგისტრატორთან მისვლა, რადგან კონკრეტულ უბანზე ყველა იდენტიფიკაციის/ვერიფიკაციის აპარატში ჩატვირთულია იმ უბნის ამომრჩევლების სრული სია. შესაბამისად, ახალი პროცედურის მიხედვით, ამომრჩეველს შეუძლია მივიდეს ნებისმიერ თავისუფალ რეგისტრატორთან, რომელთანაც რიგში არაუმეტეს 2 ამომრჩეველი დგას.

იდენტიფიკაციის გავლის შემდეგ იდენტიფიკაციის/ვერიფიკაციის აპარატიდან რეგისტრატორი წევრი ბეჭდავს ქვითარს, სადაც მოცემულია ამომრჩევლის პირადი მონაცემები. არჩევნებში მონაწილეობის დადასტურების მიზნით, რეგისტრატორის წევრი ამომრჩეველს აწერინებს ხელს მოცემულ ქვითარზე. ხელმოწერის შემდეგ რეგისტრატორი წევრი გადაკეცავს ამომრჩევლის მიერ ხელმოწერილ ქვითარს და რეგისტრატორის მაგიდაზე არსებულ გაუმჭვირვალე და დალუქულ ყუთში ათავსებს.

გაუმჭვირვალე დალუქული ყუთის გახსნა და მასში არსებული ამომრჩევლების მიერ ხელმოწერილი ქვითრების გადათვლა საუბნო საარჩევნო კომისიას შეუძლია მხოლოდ ერთხელ. იმ შემთხვევაში, როდესაც საარჩევნო უბანში კენჭისყრის პროცესი გრძელდება ამომრჩეველთა ვერიფიკაციის აპარატების გარეშე და ვერც ერთი ვერიფიკაციის აპარატიდან ვერ ხერხდება ანგარიშის ამობეჭდვა კენჭისყრაში მონაწილე ამომრჩეველთა რაოდენობის შესახებ, საუბნო საარჩევნო კომისია უფლებამოსილია ერთჯერადად გახსნას ამომრჩევლების ვერიფიკაციის დამადასტურებელი ქვითრებისთვის განკუთვნილი გაუმჭვირვალე დალუქული ყუთები, მათში არსებული ქვითრების რაოდენობის გადათვლის მიზნით. კომისიის მდივანი ვალდებულია, რომ ჩაინიშნოს აღნიშნული მონაცემი. ამის შემდეგ, ქვითრები ხელახლა უნდა მოთავსდეს გაუმჭვირვალე ყუთში, რომელიც თავიდან უნდა დაილუქოს.

იდენტიფიკაციის/ვერიფიკაციის გავლისთვის ამომრჩეველს თან უნდა ჰქონდეს პირადობის დამადასტურებელი მოწმობა ან საქართველოს მოქალაქის პასპორტი. პირადობის მოწმობის შემთხვევაში რეგისტრატორი წევრი ვერიფიკაციის აპარატზე პირადობის მოწმობის სპეციალური წამკითხველი ველის გამოყენებით ახორციელებს ამომრჩევლის იდენტიფიკაციის პროცესს. იმ შემთხვევაში თუ ამომრჩეველმა რეგისტრატორს წარუდგინა

საქართველოს მოქალაქის პასპორტი, რეგისტრატორი ვერიფიკაციის აპარატში შეიყვანს ამომრჩევლის პირად ნომერს, რითაც მოახდენს ამომრჩევლის იდენტიფიცირებას.

ზემოთ აღნიშნული პროცედურის დასრულების შემდეგ რეგისტრატორი წევრი გადასცემს ამომრჩეველს საარჩევნო ბიულეტენს. საარჩევნო კოდექსის მიხედვით, რეგისტრატორი წევრი ამომრჩეველს უხსნის ბიულეტენის გამოყენების წესს და ბიულეტენზე არსებულ სპეციალურ ადგილას აფერადებინებს საცდელ წრეს. საცდელი წრის გაფერადება ემსახურება ამომრჩევლის შეცვლილი ქცევის გავარჯიშებას იქამდე, სანამ ამომრჩეველი მართლ აღმოჩნდება ხმის მიცემის კაბინაში დამოუკიდებელი და თავისუფალი არჩევანის გასაკეთებლად.

რეგისტრატორი წევრის მიერ ამომრჩევლისთვის ბიულეტენის გადაცემამდე ხდება ამომრჩევლის მარკირების პროცედურა, რომელიც უზრუნველყოფს იმას, რომ ამომრჩეველმა ხელმოწერა არ სცადოს იმავე ან სხვა უბანზე დამატებით ხმის მიცემა.

ტრადიციული მოდელით არჩევნების ჩატარებისგან განსხვავებით, 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნებზე განსხვავებულია ბიულეტენის ფორმატი. ამ შემთხვევაში კომისიის რეგისტრატორი წევრი ბიულეტენს არ ამოწმებს ბეჭდით და ხელმოწერით.

ამომრჩეველს ბიულეტენთან ერთად გადაეცემა ჩარჩო-კონვერტი, რომელიც არის მრავალჯერადი გამოყენების და ხელს უწყობს ამომრჩევლის მიერ გამოხატული თავისუფალი ნების და არჩევნების ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპის ხმის ფარულობის დაცვას.

ამომრჩეველი ხმის მიცემის კაბინაში არის მართლ და მესამე პირების მიერ მისი არჩევანის დანახვის ანდა კონტროლის შესაძლებლობა პრაქტიკულად გამორიცხებულია. იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ამომრჩეველმა არ გადაუღოს ფოტო ან ვიდეო საარჩევნო ბიულეტენს, ხმის მიცემის კაბინა არის ნახევრად ღია მდგომარეობაში, მაგრამ არა ისე, რომ შესაძლებელი იყოს ამომრჩევლის მიერ გამოხატული პოლიტიკური ნების დანახვა ანდა კონტროლი.

ხმის მიცემის კაბინაში სასურველი პოლიტიკური პარტიის გასწვრივ არსებული წრის გაფერადების შემდეგ, ამომრჩეველი საარჩევნო ბიულეტენს ათავსებს სპეციალურ ჩარჩო-კონვერტში და ამოატრიალებს მას ისე, რომ არ ჩანდეს მის მიერ გაფერადებული პოლიტიკური სუბიექტი. ჩარჩო-კონვერტში მოთავსებულ ბიულეტენთან ერთად ამომრჩეველი მიდის ხმის მიცემის ელექტრონულ აპარატთან, სადაც ათავსებს ბიულეტენს. ამ შემთხვევაში ამომრჩეველს რჩება ჩარჩო-კონვერტი ხელში, ხოლო ბიულეტენს იღებს აპარატი, რომელიც რეალურ დროში ითვლის ყუთში მოთავსებული ბიულეტენების რაოდენობას. მას შემდეგ, რაც ხმის მიცემის ელექტრონული აპარატი მასზე მოცემულ ეკრანზე დააწერს, რომ ამომრჩევლის ხმა მიღებულია, ამომრჩეველმა უნდა დატოვოს საარჩევნო უბანი.

შეცვლილი პროცედურების მიხედვით, ამომრჩეველმა არ უნდა გადაკეცოს ბიულეტენი ხმის მიცემის კაბინაში არჩევანის გაკეთების შემდეგ. იმ შემთხვევაში თუ ამომრჩეველი გადაკეცავს ბიულეტენს, როგორც ამას ტრადიციული მოდელით არჩევნების ჩატარების დროს აკეთებდა, ხმის მთვლელი აპარატი არ მიიღებს ბიულეტენს. ამომრჩეველმა უნდა მიმართოს საუბნო საარჩევნო კომისიას ბიულეტენის შეცვლის მოთხოვნით. ამავდროულად, თუ ამომრჩეველმა

ზედიზედ ორჯერ ვერ მოათავსა ბიულეტენი ხმის მთვლელ აპარატში, აუცილებელია მისი გამოცვლა ახალი ბიულეტენით. ბიულეტენის შეცვლის მოთხოვნით ამომრჩეველმა უნდა მიმართოს საუბნო საარჩევნო კომისიას. ამომრჩევლისთვის ბიულეტენის შეცვლა უნდა მოხდეს იმგვარად, რომ არ მოხდეს მის მიერ გამოხატული არჩევანის დანახვის შესაძლებლობა მესამე პირებისთვის.

იმ შემთხვევაში, თუ ტექნიკური ხარვეზის გამო შეფერხდა ამომრჩეველთა ვერიფიკაციის აპარატით/ხმის დათვლის სპეციალური ელექტრონული აპარატით კენჭისყრის პროცესი, საუბნო საარჩევნო კომისია იღებს გადაწყვეტილებას კენჭისყრის პროცესის დროებით შეჩერების შესახებ. ინფორმაცია დაუყოვნებლივ ეცნობოს ზემდგომ საოლქო საარჩევნო კომისიას.

კენჭისყრის პროცესის დაწყებად საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარე აპარატებში სპეციალური კოდის ჩაწერით ააქტიურებს ამომრჩეველთა ვერიფიკაციის აპარატებს და ბეჭდავს საწყის ანგარიშებს, ასევე ნულოვან ამონაწერს, რომელიც ადასტურებს, რომ კენჭისყრის დაწყებამდე ხმის მთვლელ აპარატში არ არის მოთავსებული ბიულეტენები.

იმ შემთხვევაში, თუ კენჭისყრის პროცესი მიმდინარეობდა ამომრჩეველთა ვერიფიკაციისა და ხმის დათვლის ერთზე მეტი ელექტრონული ტექნოლოგიის გამოყენებით და ტექნიკური ხარვეზის გამო ფუნქციონირება შეწყვიტა ნაწილმა, ასეთ შემთხვევაში კენჭისყრის პროცესი გაგრძელდება დანარჩენი ფუნქციონირებადი ელექტრონული ტექნოლოგიის გამოყენებით.

თუ შეუძლებელია კენჭისყრის პროცესის გაგრძელება ამომრჩეველთა ვერიფიკაციის აპარატების ანდა ხმის დათვლის ელექტრონული აპარატების მწყობრიდან გამოსვლის გამო, შესაბამისი საუბნო საარჩევნო კომისია ადგენს აქტს შესაბამისი აპარატების გამოყენების გარეშე კენჭისყრის გაგრძელების თაობაზე. ამ შემთხვევაში კონკრეტულ საარჩევნო უბანზე კენჭისყრის პროცესი გაგრძელდება ტრადიციული მეთოდით, სამაგიდო სიების გამოყენებით და შესაბამისად გავრცელდება იმ უბნების პროცედურები, სადაც არ ტარდება არჩევნების ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით.

უბნებზე, სადაც ელექტრონული ტექნოლოგიების გარეშე ტარდება არჩევნები, უცვლელი რჩება ყველა ის პროცედურა, რომელიც განსაზღვრული იყო ტრადიციული წესით არჩევნების ჩატარებისთვის. ხმის დათვლის პროცესის დასრულების შემდეგ საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარე პლანშეტური კომპიუტერის გამოყენებით, გადაიღებს და ცესკოში გადააგზავნის კენჭისყრის შედეგების შემაჯამებელი ოქმის ფოტოასლს. შესაბამისად, ტრადიციულ მოდელში არსებული წესი, რომ საუბნო საარჩევნო კომისიის მიერ შედგენილი შემაჯამებელი ოქმი ფიზიკურად უნდა მიეტანა საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარეს შესაბამის საოლქო საარჩევნო კომისიაში, რომელიც ცესკოს აწვდიდა ყველა საარჩევნო უბნის შემაჯამებელი ოქმებს ელექტრონულად, ახალი პროცედურის მიხედვით არის შეცვლილი და მას საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარე აგზავნის ცენტრალურ საარჩევნო კომისიაში.

კენჭისყრის დღე და არჩევნების შედეგების შეფასება

კენჭისყრის დღე არის მოქალაქეების მიერ ქვეყნის მართვაში მონაწილეობის გამოვლენის საშუალება. კენჭისყრის პროცესმა და მისმა შედეგებმა უნდა უზრუნველყოს მოქალაქეების მიერ გამოვლენილი პოლიტიკური ნების რეალური ასახვა არჩევნების შედეგებში და შესაბამისად ხელისუფლებისთვის ლეგიტიმაციის მინიჭება.

არჩევნები არ შემოიფარგლება მხოლოდ კენჭისყრის დღით. არჩევნები მოიცავს წინასაარჩევნო პერიოდს, კენჭისყრის დღეს და კენჭისყრის დღის შემდგომ პერიოდს, როდესაც ხდება შედეგების გამოცხადება, საჩივრების განხილვა და სხვა მნიშვნელოვანი პროცედურები, რომლებმაც შესაძლოა გავლენა იქონიოს არჩევნების საბოლოო შედეგებზე.

აღსანიშნავია, რომ კენჭისყრის დღის პროცედურებში ტექნოლოგიების დანერგვამ მეტ-ნაკლებად შეამცირა საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრების სუბიექტური ჩარევის შესაძლებლობები, თუმცა საარჩევნო კოდექსში მაინც არის გარკვეული პროცედურები, რომლებიც ჯერ კიდევ ტოვებს შესაძლებლობას, რომ საუბნო საარჩევნო კომისიამ მიიღოს სუბიექტური გადაწყვეტილებები სხვადასხვა საკითხებზე.

არჩევნების საბოლოო შეფასების ანგარიში მოიცავს არჩევნებთან დაკავშირებულ ყველა ეტაპს (წინასაარჩევნო პერიოდი; კენჭისყრის დღე; შედეგების გამოცხადების შემდეგი პერიოდი). თითოეულ ეტაპს აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა არჩევნების მომზადებასა და განხორციელებაზე. ასევე წინასაარჩევნო პერიოდი და კენჭისყრის დღე განსაზღვრავს არჩევნების შედეგებს. შესაბამისად, თავისუფალი და თანასწორი საარჩევნო გარემო ხელს უწყობს ამომრჩევლის მიერ დამოუკიდებელი არჩევანის გაკეთებას, რომელიც თითოეული პოლიტიკური პარტიის მიერ მიღებულ ხმებში უნდა გამოიხატოს.

გამოთქმული შეხედულებები, მოსაზრებები და დასკვნები ეკუთვნის მხოლოდ ავტორს და არ შეიძლება ასახავდეს ფრიდრიხ ნაუმანის ფონდის თავისუფლებისთვის სამხრეთ კავკასიის ოფისის ოფიციალურ შეხედულებებს ან პოზიციებს. ნაშრომი წარმოადგენს ავტორის დამოუკიდებელ ანალიზს და შეხედულებებს, რომლებიც შეიძლება არ ემთხვეოდეს ფონდის პოზიციებს განხილულ საკითხებზე.

ლიბერალიზმის პრინციპებზე დაყრდნობით, ფრიდრიხ ნაუმანის ფონდი თავისუფლებისთვის გთავაზობთ სამოქალაქო განათლებას გერმანიასა და მსოფლიოს 60-ზე მეტ ქვეყანაში. სამხრეთ კავკასიის რეგიონში ჩვენ მჭიდროდ ვთანამშრომლობთ სამოქალაქო საზოგადოების, აკადემიის, მედიისა და პოლიტიკის წარმომადგენლებთან. ჩვენ ერთად ხელს ვუწყობთ დემოკრატიულ განვითარებას, ვიბრძვით დეზინფორმაციისა და ჰიბრიდული ომის წინააღმდეგ, მხარს ვუჭერთ ადამიანის უფლებებსა და კანონის უზენაესობას და ხელს ვუწყობთ ინოვაციურ გადაწყვეტილებებს, რომლებიც დაფუძნებულია სოციალური საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებზე. გარდა ამისა, ჩვენ ხელს ვუწყობთ დიალოგს სამხრეთ კავკასიაში.

ამ პუბლიკაციაში მოწოდებული QR კოდის სკანირებით, თქვენ გადახვალთ ფრიდრიხ ნაუმანის ფონდის სამხრეთ კავკასიის ვებ-გვერდზე. გთხოვთ, გაითვალისწინოთ, რომ ეს ვებ-გვერდი არ არის დაკავშირებული პუბლიკაციის ავტორთან ან გამომცემელთან და პუბლიკაციაში გამოთქმული აზრები შეიძლება არ ემთხვეოდეს ფონდის პოზიციას, ასევე ვებ-გვერდის შინაარსი არ არის მოწონებული ან დამოწმებული პუბლიკაციის ავტორების მიერ. ფრიდრიხ ნაუმანის ფონდის ვებ-გვერდი მითითებულია მკითხველთათვის, რომლებიც შეიძლება დაინტერესებულნი იყვნენ ფონდის შესახებ დამატებითი ინფორმაციის მიღებით.

Guidelines for Organizing a Domestic Observation Mission and Assessing Election Results

The Reforms and Research Group

Tbilisi

2024

Authors:

Ketevan Sikharulidze

Gulad Kantaria

"The preparation of the 'Guidelines for Organizing a Domestic Observation Mission and Assessing Election Results' was made possible through the financial support of the Friedrich Naumann Foundation for Freedom, South Caucasus. The views expressed in this document reflect the position of the Reform and Research Group."

Contents

Context of Electoral Reform.....	25
General Principles of the Observation Mission	26
Registration of the Observation Mission and Legal Issues	29
Observation of the Election Process	31
Election Campaign and the Role of the Observation Mission	32
Organising the Observation Mission.....	33
Role of the Observer on Election Day	35
Election Disputes and Legal Response	37
Voting Day Procedures.....	37
Voting Day and Assessment of Election Results	41

Context of Electoral Reform

The 2024 parliamentary elections are distinct from the 2020 parliamentary elections and the 2021 local government elections in terms of their technical and procedural aspects. The primary distinction is the utilisation of electronic technologies during the election process. It should be noted that this is one of the largest-scale pilots for the use of technology in elections, involving not only the integration of technology into election-day procedures but also accounting for changes in voter behaviour.

On 22 December 2022, amendments were introduced to the Election Code, stipulating that at least 70% of voters in the 2024 parliamentary elections were to cast their votes using electronic technologies. On 6 February 2023, the Central Election Commission extended the scope of the elections to be conducted using electronic technologies to encompass 89.9% of the electorate.

The aforementioned electoral reform was preceded by a parliamentary boycott by political parties that had crossed the threshold in the 2020 parliamentary elections. On 19 April 2020, an agreement known as the 'Charles Michel Agreement' was signed between the parties. One of the main objectives of the agreement was to facilitate an end to political polarisation in Georgia.

It should be noted that, prior to the 2021 local government elections, the opposition parties that had previously boycotted the electoral process began participating in parliamentary life at various times; however, this did not resolve the political polarisation.

The implementation of the technology started in the 2021 local elections. The first pilot project using this technology was conducted in Krtsanisi district. The technology was subsequently used in all mid-term elections. At the same time, the 2021 elections were the first elections in which video recording was used in the vote-counting process.

General Principles of the Observation Mission

One of the key components of the quality of democracy in a state is the conduct of fair elections. The presence of both internal and external observation missions, alongside state institutions, ensures that elections are conducted fairly. These observation missions assess not only election day but also the pre-election and post-election periods. According to the Electoral Code, the Central Election Commission is responsible for preparing and conducting elections. In addition to observing and assessing the process, observers are tasked with safeguarding votes and registering complaints about violations on election day.

The functions of the observation mission before voting day can be divided into two parts. The first and most important function is to assess the electoral environment. During the pre-election period, it is advisable for the mission to prepare interim reports based on the information gathered by long-term observers, clearly describing and evaluating the processes. The documents and reports should analyse important political processes, both inside and outside the country, which have a direct or indirect impact on the electoral process.

During the pre-election period, the mission will examine various issues that may impact election day. These issues may include fiscal management, media monitoring, the work of the electoral administration, and other relevant factors. In the area of finance, attention will focus on political party donations, the origin of these donations, and compliance with legal requirements. It is also important to study mass media outlets, such as television and the Internet, to assess the extent to which they contribute to a level playing field for political actors, ensure neutral and impartial reporting, and provide objective information to the public. The organisation of the elections is entrusted to the relevant body — the Central Election Commission. Persons appointed by the election administration are responsible for conducting fair elections. It is therefore crucial to determine whether the process of staffing the various levels of the Commission is conducted in compliance with the law.

Before and after election day, the priority is to identify, investigate, and assess any violations, including significant incidents such as **voter coercion, voter bribery, damage to political party property, violence, illegal campaigning, unlawful use of personal data, misuse of administrative resources (public services), pressure, threats, intimidation, and politically motivated arrests**. Analysing the number and nature of these violations plays a crucial role in the overall assessment of the elections and in determining their legitimacy.

In addition to preparing documents and reports, an observation mission may also conduct voter information campaigns. These campaigns can focus on various areas, including encouraging greater participation in political processes. In states with developing democracies, particularly those with a history of totalitarian or autocratic regimes, election

day is often marked by low voter turnout. Many citizens do not believe their vote can bring real change. Informing voters is crucial when there are changes in the electoral model, structure, voting day procedures, or voter behaviour.

In addition to the information campaign conducted by the Central Election Commission and political parties, the information activities of observation missions play a vital role in providing the public with the necessary information about election day. A neutral, impartial observer mission may enjoy greater public credibility than government institutions and political entities. Adherence to the key principles of the election by the observation mission will determine both the effectiveness of the mission and the high level of public confidence in and respect for the mission.

Observers should be familiar with the procedures set out in the Electoral Code, which in turn makes it clear to observers what their scope of action is and what opportunities and levers they have in the electoral process. Long-term and short-term missions operating in Georgia should be guided by the organic law of Georgia — the Election Code of Georgia. The Election Code regulates election-related issues and procedures and strictly defines the rights and obligations of subjects, institutions, and organisations.

Observation missions should be guided by the following principles: The mission must be neutral; it must not be affiliated with any political party; it must not be involved in agitation for or against any political entity before or after election day; it must impartially assess the electoral environment, both for the ruling party and for opposition political entities. The assessments made by the mission, both in the pre-election period, on election day and afterward, should be based on accurate data, and real facts, the observation mission should not record personal assessments. The observation mission should refrain from making hasty conclusions and disseminating unspecified information. This harms both the electoral process and the reputation of the observation mission. The reports produced by the mission should be accurate and detailed.

Unlike the members of the current Election Commissions, the observers do not actively participate in the organisation and management of the election process; the mechanism for influencing the process for them is the registration of violations in the form of complaints. Organisation and the establishment of a fair and impartial atmosphere by the Central Election Commission and the ruling party are essential for the legitimacy of the elections. Monitoring and observation by the missions is important as a legal response mechanism. The detection of possible manipulation, illegal interference, violations by political parties and the evidence gathered by observers can determine the fate and legitimacy of the results of the election. The Election Observation Mission represents and protects the interests of the public. The work of observation missions, the reports they produce and the recommendations they make, based

on the basic principles and legislation governing elections, should help to ensure that each subsequent election is conducted in a fair and transparent environment, for which the government of the country is responsible.

District Election Commissions consist of seventeen members. Nine representatives of the Commission are appointed by the political parties, and eight members are appointed by the election administration, including the Chairperson of the Precinct Election Commission, the Deputy Chairperson, and the Secretary of the Commission appointed by the District Election Commission. Unlike the representatives of the political parties and the elected representatives of the District Election Commission, the Organic Law of Georgia gives the observers the function of monitoring the process, while allowing them to record any violations through complaints.

The observers at the polling station do not have the right to interfere in any of the activities and functions of the Commission. This includes the most important process – the counting of votes. According to the Election Code, the counting process is conducted by four tellers, none of whom are observers; observation missions can only allocate two observers by mutual agreement. The limited scope of action on polling day places a special responsibility on the observers.

In contrast to international missions operating in the country, domestic observation missions have the opportunity to station at least one observer at each polling station, whereas international observation missions typically observe various stations for shorter periods. One advantage of international observation missions is the unexpected nature of their visits to polling stations, which helps to provide a more objective assessment; the Commission, however, is unable to cover possible violations (in case of occurrence).

Coordinated and active cooperation between domestic and international observation missions is essential for determining and assessing the legitimacy of elections. Though, it is logical that a domestic observation mission has more information about the internal processes, is familiar with the environment, understands potential threats, and can develop preventive methods in advance. Additionally, on election day, the observation process is easier for them as there is no language barrier or need for interpreters.

The effective work of the Election Observation Mission before and after the voting day leads to the prevention of expected threats and violations.

Registration of the Observation Mission and Legal Issues

➤ Who can set up an observation mission?

A domestic election observer can be a **non-commercial legal entity** established and registered not later than **one year prior to election day**. Election observation or human rights protection must be stated as the organisation's focus in its charter or other founding document at the time of registration.

➤ Who registers an observation organisation and in what case?

A domestic observation organisation wishing to monitor more than one election district is registered by the Central Election Commission; if the organisation observes only one election district, it is registered by the respective District Election Commission.

➤ Registration and timelines

A domestic observer organisation must apply for registration with the relevant Election Commission at least **10 days before** election day. The organisation must submit an extract from the Register of Entrepreneurs and Non-Entrepreneurial (Non-Commercial) Legal Entities, issued by the National Agency of Public Registry within 10 days prior to the application. The extract must include details about the organisation's head and authorized persons. The application must also specify the electoral districts where the organisation intends to observe.

The Election Commission has 5 days to either approve or reject the organisation's registration application. Once registered, and no later than the fifth day before Election Day, the observer organisation must apply to the Secretary of the Election Commission for the registration of its observers. The application must include the **observer's name, surname, place of registration, personal identification number, and copies of identity cards**. Observers can also register via an electronic platform. No later than two days after submitting the list, observers will receive an observer certificate along with an identification badge.

Organisations are entitled to have only one observer per polling station.

➤ Who can be a domestic observer?

A domestic observer may be a citizen of Georgia starting from 18 years of age, except for:

- ❖ A public-political official of the state, as defined by the Law of Georgia "On Public Service";
- ❖ A member of the representative body of the municipality, the Sakrebulo;
- ❖ The mayor of the municipality and/or their deputy;
- ❖ A judge;
- ❖ Employees of the Ministry of Internal Affairs and Defence of Georgia, the state sub-agencies included in the system of the Ministry of Justice of Georgia – the Special Penitentiary Service, the State Security and Intelligence Service of Georgia, and the Special Service of State Protection;
- ❖ An official of the Public Prosecutor's Office;
- ❖ An electoral subject and his representative;

- ❖ A member of the Election Commission;
 - ❖ An observer from another observer organisation;
 - ❖ A representative of the press and other mass information media.
- ***An observer of a local observation organisation cannot be a person who:***
- ❖ Was a member of the Electoral Commission, an electoral subject, or a representative of the electoral subject appointed by the party during the last mid-term or general election;
 - ❖ Has been a donor to a party since the beginning of the last parliamentary or mid-term election year.
- **A domestic observer has the right to:**
- ❖ Observe the electoral process on election day, as well as during the pre-election and post-election periods;
 - ❖ Attend and observe meetings of the Election Commission;
 - ❖ On election day, be present in the voting room at any time, move freely around the polling station, and observe all stages of the voting process from any place;
 - ❖ Replace another observer registered by the same organisation at any time during election day;
 - ❖ Participate in the inspection of ballot boxes before they are sealed and after they are opened;
 - ❖ Observe the registration of voters in the voter lists, the issuance of ballot papers and special frame envelopes, and their verification;
 - ❖ Observe the process of registering complaints on election day;
 - ❖ Attend the procedures for vote counting and the tabulation of results;
 - ❖ Observe voting conducted with a portable ballot box;
 - ❖ Observe the counting of votes from a distance where the ballot papers are clearly visible;
 - ❖ Observe the drafting by the Election Commission of protocols and other documents summarizing the voting results;
 - ❖ Submit an appeal or complaint to the chairperson of the Precinct Election Commission regarding issues related to the voting process and procedures, requiring a response in case of a specific violation;
 - ❖ Request the voter to show how many ballot papers and special envelopes/frame envelopes they have in their hands;
 - ❖ Appeal against the actions of the Election Commission;

- ❖ Observe the ballot box, insertion of special envelopes into the ballot box/placement of the ballot paper with a frame-envelope into a special electronic machine for counting votes, opening of ballot boxes, counting of ballot papers, and drawing up protocols;
 - ❖ Familiarise oneself with the protocols on the results of voting and elections drawn up by Election Commissions, request and receive copies of these protocols from the relevant Election Commission.
- ***An observer shall not have the right to:***
- ❖ Interfere in the functions and activities of the Election Commission;
 - ❖ Affect the free expression of the will of the electorate;
 - ❖ Campaign in favour of or against any electoral subject;
 - ❖ Wear the symbol and badge of any electoral subject;
 - ❖ Be in the voting room without a badge on election day;
 - ❖ Violate other requirements of the Organic Law of Georgia ‘Election Code of Georgia’.

Observation of the Election Process

The presence of observation missions during the pre-election period and on election day is an integral part of a democratic society. The organisation of an observation mission and the observation of the electoral process helps to conduct elections in a fair and competitive environment. It prevents manipulation and government influence on the electoral process.

Pre-election observation and election day observation use different models, which accordingly require an effectively organised and structurally sound observation organisation/mission that, by participating within its mandate, will contribute to improving the electoral environment.

Considering the history of elections in Georgia, the pre-election period and election day are characterised by high political polarisation and confrontation between the public and political groups. It is the mandate and authority of the observation mission that ensure the identification of every fact that has a negative impact on the election process. At the same time, there should be a response to the facts identified by the observation mission to prevent further violations.

Election Campaign and the Role of the Observation Mission

According to Article 108 of the Election Code of Georgia, parliamentary elections are to be held on the last Saturday of October in the calendar year when the Parliament's term of office expires. The date of the next parliamentary elections is set by the President of Georgia 60 days before election day. The official pre-election period begins on the day the President issues the decree, allowing observation missions to monitor the election environment. However, considering the political context, pre-election observation missions may begin earlier, even before the election date is officially set by the President's decree.

Observation missions differ depending on the model of election observation. Observation organisations independently decide whether to observe only election day procedures or the pre-election period. Given the scope and objectives of the mission, organisations may decide to observe the pre-election period through long-term observers and at the same time have short-term (election day) observers.

In the pre-election period, it is particularly important for long-term observers to focus on such issues as: the election campaign of political parties, its form and content, media monitoring, airtime allocated by the media to political parties, placement of political advertisements on air, and monitoring of social networks. It is also important for long-term observation to focus on the facts of violence and attacks on the subjects or persons involved in the electoral process. Each fact should be recorded by long-term observers and a legal response should be made later.

Political party campaigns vary in both form and content. It is important for the observation mission, which actively monitors and studies the pre-election period, to analyse the content of political parties' campaigns, as well as the propaganda they use in their interactions with voters.

Organising the Observation Mission

Like the representatives of political entities, neutral and impartial observation missions play a crucial role during the pre-election period and on election day. Organising an observation mission is challenging, not only in terms of administrative, financial, and human resources but also logistically.

An observation mission can be organised by a single organisation or through coalition cooperation between multiple organisations. Coalition observation missions typically operate on a decentralised, equal decision-making model, which enhances their flexibility and effectiveness.

Primarily, the management link of the observation mission should be established, which will be responsible for the organisation and management of the mission. Rapid decision-making by the management unit and coordinated work with other management units are critical to the effectiveness of the observation mission.

For the observation mission to achieve its objective(s), it is important to have an observation mission action plan and strategy that details the goals, objectives, and modalities of implementation.

One of the decisive factors in the process of organising an observer mission is the mobilisation of mission-defined human resources and the subsequent training of observers so that long-term and short-term observers can achieve the objectives set by the observer mission.

To attract observers, observation organisations must conduct an information campaign to mobilise the required number of observers needed to meet their objectives. The campaign can take multiple approaches, and the activities used should align with the mission's goals.

Ensuring financial support for observers is crucial, though this may not necessarily involve salaries for long-term or short-term observation. However, for observers to perform their duties effectively, the monitoring organisation must mobilize sufficient financial resources to facilitate movement and cover operational needs. This funding is essential for implementing activities and achieving the goals outlined in the strategy document.

The distribution of short-term observers across Precinct Election Commissions is managed by the presenting observation organisation. A short-term observer typically observes voting day procedures at a single precinct, from the opening of the precinct to the counting of votes. It is important to note that, depending on the objectives of the observation mission, observers may focus on specific procedures on election day rather than all those outlined in the Election Code.

To support short-term observers, it is important for the observation mission to establish a mobile team that can provide assistance to observers at Precinct Election Commissions when necessary. This support may include, among other things, removing an observer from a polling station for security reasons.

For the election observation mission to function effectively, it is important to establish structural units such as a call centre and a legal team. The proper functioning of these units will facilitate long-term observation by enabling the call centre to receive and register reports of incidents during the pre-election period, while the legal team will ensure that appropriate legal action is taken.

During election day observation, it is equally important to have both structural units in place so that short-term observers can contact the central office and provide information as needed. The effective work of the legal team on voting day ensures that complaints about violations detected by observers in Precinct Election Commissions are formally and accurately drafted, addressing specific procedural issues.

On election day, the observation mission is likely to be equipped with distinctive items. Observer equipment includes several essential items:

1. Distinctive attire (such as a waistcoat or similar garment);
2. A power bank to ensure continuous mobile phone availability throughout the day;
3. Internet access, allowing observers to promptly send photo and video evidence of any violations at the polling station to the central office;
4. Complaint forms, enabling observers to independently write and submit complaints about violations to the chairperson and secretary of the Precinct Election Commission, following the procedures established by the Election Code.

The strategic document of the observation mission may provide for the creation of a special electronic platform for observers to effectively identify, record, and classify violations on election day and in the pre-election period.

Providing verified and reliable information to voters on election day is a crucial function of the observation organisation. Based on the information gathered by the observers, the observation mission should use various media to inform the public about the progress of the voting process throughout the day.

After the completion of the voting process, the counting of votes, and the preparation of the summary protocol, one of the key tasks of the observation mission is to ensure the safe return of each observer from the Precinct Election Commission. Although observers are adult citizens

of Georgia, the observation mission must prioritize their safety from the start of voting until the polling station closes.

Considering the strategy of the observation mission, it may aim to prepare an assessment report on the results of the planned elections. The election results assessment report by the observation mission should be based on the information provided by the short-term observers. The mission may also utilize publicly available information, which, while not directly reflecting the observations made by its own observers, could still be significant for evaluating the election results.

The evaluation reports on the pre-election environment and election results are crucial documents produced by the observation mission. However, mere reporting is insufficient for the observation mission to fulfil its functions effectively. During the pre-election period and on voting day, it is essential for domestic observation missions to actively cooperate with international observation missions to exchange and provide information regarding procedural violations and other relevant issues.

Role of the Observer on Election Day

Election Day includes several procedures that need to be implemented at all levels of the election administration. From this point of view, the Precinct Election Commissions are particularly busy. It can be said that quite a lot of procedures must be carried out in a single day, involving various bureaucratic units and decision-making bodies. In order to ensure that election day is conducted in full compliance with election laws, it is essential that all procedures at every level of the election administration are carried out thoroughly and in the correct sequence.

The Election Commission at each corresponding level is responsible for the execution of election day procedures. Despite the large number of procedures, the Precinct Election Commission typically has no difficulty in carrying out each procedure with precision.

In 2022, the Reform and Research Group of the Friedrich Naumann Foundation for Freedom, South Caucasus conducted a sociological study involving face-to-face interviews with members of Precinct Election Commissions who participated in the 2021 local government elections. The study focused on election day procedures, with 589 respondents interviewed across Georgia. When asked, 'How realistic is the implementation of election day procedures?' 55% of respondents stated that all requirements are feasible; 29% said that most requirements are feasible; 7% indicated there are some unfulfillable requirements; and 5% felt there are too many unfulfillable requirements.

Despite the results of the research, which show that most respondents believe that polling day

procedures are feasible, in practice there are many cases where Precinct Election Commissions do not carry out the polling day procedures defined in the Election Code in full compliance with the requirements of the Code.

Observation missions are established by the District Election Commission to monitor the thoroughness of election day procedures and compliance with the Election Code. The observer mission is an integral part of election day and has the function and authority to monitor election day procedures and other types of violations.

The observation mission, and each observer, is responsible for ensuring that election day procedures are fully conducted in accordance with the Election Code at their assigned polling station. If any procedure is incomplete or another type of violation occurs, the observer has the right, under the Election Code, to notify the chairperson of the Precinct Election Commission and request to eliminate the corresponding problem. If the chairperson or the Commission fails to respond to the verbal request, the observer is authorised to file a formal complaint regarding the specific violation.

The observer has the right to monitor voting day procedures from any location within the polling station, provided they do not interfere with the work of the Commission. Observers are permitted to be present at the polling station and at all levels of election administration.

It is essential that the observer understands the role and significance of the observation mission during the monitoring of election day procedures. Therefore, the observer should be a person with a strong sense of civic responsibility and fully aware of the importance and role of elections in a democratic society.

The behaviour of an observer in a polling station may vary depending on the strategy of the observation mission. An observer may focus solely on recording violations at the polling station. In such cases, the observer has the right to publicly request the immediate resolution of any issue and ensure the protection of voters' rights. During the vote-counting process, the observer is entitled to monitor whether the tellers are following the procedures outlined in the Election Code.

The observer's behaviour may also differ based on the specific goals of the observation mission and the strategy set by the organisation they represent. However, regardless of the mission's objectives, the observer's conduct must always align with the authority granted to them under the Election Code.

Election Disputes and Legal Response

The observation mission's documentation, reporting, and legal response to violations during the pre-election period and on election day are crucial for assessing the election results.

Sharing information on violations identified by domestic observation missions with international observation missions helps provide factual, evidence-based data for their reports, which can be a key factor in determining the legitimacy of the election results.

The observation mission can pursue legal disputes regarding violations detected during the pre-election period and on election day at all levels of the election administration, as well as in court. Election disputes should be a priority for the observation mission. A thorough analysis of the context when evaluating election results requires an assessment of the frequency and nature of violations, as each one can have an impact on the outcome of the election.

Although election disputes are often hindered by inefficiencies stemming from the election administration's approach to handling disputes and the lack of judicial independence, it is crucial for the legitimacy of the election results to provide information about violations to international monitoring organisations and partner states.

Voting Day Procedures

The 2024 parliamentary elections are conducted using a fully proportional electoral system. The integration of electronic technologies into voting day procedures has resulted in the elimination of certain traditional procedures and the introduction of new ones, depending on the technological tools in use.

Each procedural change affects the voting day and leads to shifts in the behaviour of election administration members (Central Election Commission, district, precinct), observation missions, and voters.

In the 2024 elections, the marking procedure will remain unchanged from the traditional model, as provided by the Electoral Code. According to the electoral reform, the biggest pilot of which will be the parliamentary elections of 2024, new procedures have been introduced, which, on the one hand, are related to the introduction of electronic technologies and, on the other hand, refer to the districts in which elections will be held without the use of electronic technologies.

According to the Election Code, polling stations open at 06:45 on election day to allow the Precinct Election Commission sufficient time to organise the start of voting. The actual voting process begins at 08:00. The Commission has a window of 1 hour and 15 minutes to prepare

the polling station, ensuring that it is fully ready for voters to cast their ballots without any obstacles when the doors open at 08:00.

One of the important procedures that takes place between 06:45 and the opening of the polling station is the drawing of lots among the members of the Precinct Election Commission to assign their functions for election day. However, it should be noted that on August 16, 2024, the Central Election Commission adopted a resolution mandating that the drawing of lots for function distribution among the Commission members would occur seven days prior to election day. This decision was appealed in the Tbilisi City Court, but the court rejected the claimants' request to annul the Central Election Commission's decision regarding this procedure.

It should be noted that for the 2024 parliamentary elections, the names of the chairperson, deputy chairperson and secretary of the District Election Commissions, as well as the members of the registrar who were not nominated by political parties, were known in advance. The Central Election Commission's decision to hold the procedure of drawing of lots seven days before election day is contrary to the Election Code and the basic principles of elections. In addition, this change prevents the observation missions from effectively monitoring critical procedures which, through their form and content, affect the electoral process.

Upon arrival at a polling station where elections are conducted using electronic technology, the voter is first greeted by a flow controller who verifies the voter's marking using the traditional method. After successfully passing the marking verification process, the voter proceeds to the identification/verification device, which is placed on the desk of a Polling Station Commission Registrar for further verification. In this case, the identification/verification device functions as a desk list, containing the complete list of voters for a particular precinct along with data that enables the registrar member of the Precinct Election Commission to identify the voter. It is important to note that the voter does not need to approach the registrar based on the alphabetical order of their last name, as the complete list of voters for that precinct is loaded onto all identification/verification machines in the polling station. Therefore, according to the new procedure, a voter can approach any available registrar, provided there are no more than two voters standing in line.

After passing the identification, the registrar member prints a receipt from the identification/verification machine containing the voter's personal data. To confirm participation in the elections, the registrar asks the voter to sign the receipt. After signing, the registrar folds the voter's signed receipt and places it in an opaque, sealed box on the registrar's desk.

The Precinct Election Commission can open the opaque sealed box and count the receipts signed by voters only once. If the voting process continues in the election precinct without

voter verification machines, and it is not possible to print a report on the number of voters participating in the voting from any of the verification machines, the Precinct Election Commission is authorized to open the opaque sealed boxes containing voter verification receipts. This allows them to count the number of receipts inside. The Secretary of the Commission is required to record this data. Afterward, the receipts should be placed back in the opaque box, which must be sealed again.

For identification and verification, the voter must present either an identity card or a passport of a citizen of Georgia. If the voter has an ID card, the registrar will use the special reader field on the verification machine to perform the identification process. If the voter presents a passport of a citizen of Georgia, the registrar will manually enter the voter's personal number into the verification machine to identify the voter.

After completing the identification and verification procedures, the registrar will hand a paper ballot to the voter. According to the Election Code, the registrar is required to explain to the voter how to properly use the ballot and instructs the voter to colour in the test circle in a designated area on the ballot. This test circle serves as a practice exercise, helping the voters familiarize themselves with the process before they enter the voting booth to make an independent and free choice.

Before handing the ballot to the voter, a marking procedure is conducted to ensure that the voter does not attempt to cast an additional vote at the same precinct or at another location. Unlike traditional election formats, the ballot format for the 2024 parliamentary elections differs. In this instance, the registrar member of the Commission does not verify the ballot with a seal and signature.

The voter is provided with a reusable frame-envelope along with the ballot. This frame-envelope is designed to protect the voter's expressed will and maintain the secrecy of the vote, which is one of the fundamental principles of elections.

The voter is alone in the voting booth, and it is nearly impossible for third parties to see or control their choice. To ensure that the voter does not take a photo or video of the ballot paper, the voting booth is in a semi-open position, but not in such a way that it is possible to see or control the political will expressed by the voter.

After colouring in the circle next to the desired political party in the voting booth, the voter places the ballot in a special frame-envelope and turns it over so that the selected political subject is not visible. With the ballot securely in the frame-envelope, the voter proceeds to the electronic voting machine, where the ballot is inserted. During this process, the voter retains the frame-envelope in their hand, and the ballot is taken by a machine that counts the number of ballots placed in the box in real time.

Once the electronic voting machine displays a confirmation message on the screen indicating that the voter's vote has been received, the voter must leave the polling station.

According to the revised procedures, voters should refrain from folding the ballot after making their choice in the voting booth. If a voter folds the ballot, as is customary in traditional elections, the ballot counting machine will reject it. The voter will have to apply to the Precinct Election Board to change the ballot. At the same time, if the voter fails to place the ballot in the vote-counting machine twice in a row, the ballot should be replaced with a new one. Along with the request to change the ballot, the voter should apply to the Precinct Election Commission. The voter's ballot should be changed in such a way that it is not possible for third parties to see the voter's choice.

If the voting process on the Voter Verification Machine/Special Electronic Vote Counting Machine has been interrupted due to a technical failure, the Precinct Election Commission shall decide to temporarily suspend the voting process. The information shall be immediately reported to the superior District Election Commission.

Prior to the start of the voting process, the Chairperson of the Precinct Election Commission shall activate the voter verification machines by writing a special code into the machines and printing the initial reports and a zero excerpt confirming that no ballots have been placed in the vote counting machine before the start of voting.

If the voting process has been conducted using more than one electronic technology for voter verification and vote counting, and a part of it ceases to function due to a technical failure, in such a case the voting process shall continue using the remaining functioning electronic technology.

If the voting process cannot continue due to the malfunction of voter verification machines or electronic vote counting machines, the relevant Precinct Election Commission will draft an official act to authorize the continuation of voting without these machines. In this situation, voting at that particular polling station will revert to the traditional method, utilizing table lists. Consequently, the procedures applicable to polling stations where elections are conducted without electronic technologies will also apply.

In precincts where elections are conducted without electronic technologies, all procedures defined for traditional election methods remain unchanged. After the vote counting process concludes, the chairperson of the Precinct Election Commission will use a tablet computer to take a photocopy of the summary protocol of the voting results and send it to the Central Election Commission. Accordingly, the existing rule in the traditional model, that the summary protocol drawn up by the Precinct Election Commission should be physically delivered to the chairperson of the Precinct Election Commission in the relevant District Election Commission,

which used to provide the Central Election Commission with the summary minutes of all election precincts electronically, has been changed under the new procedure. Now, the chairperson of the Precinct Election Commission is responsible for sending the summary protocol directly to the Central Election Commission electronically.

Voting Day and Assessment of Election Results

Election Day serves as a crucial means for citizens to express their participation in the governance of their country. The voting process and its outcomes should accurately reflect the political will of the electorate, thereby legitimizing the government.

Elections encompass more than just the voting day; they include the pre-election period, the day of voting, and the subsequent phase when results are announced, appeals are considered, and other significant procedures that may influence the final election results take place.

It is important to note that the introduction of technology in voting day procedures has significantly reduced the potential for subjective intervention by members of the Precinct Election Commission. However, certain provisions in the election code still allow for subjective decision-making by the Precinct Election Commission on various issues.

The final evaluation report on the elections covers all stages of the electoral process, including the pre-election period, election day, and the period following the announcement of the results. Each stage is critical to the preparation and conduct of the elections. Both the pre-election period and the election day have a significant impact on the outcome of the elections. Therefore, a free and fair electoral environment is essential to enable voters to make independent choices, which should be accurately reflected in the votes received by each political party.

The views, opinions, and conclusions expressed in this policy paper are those of the author alone and do not necessarily reflect the official views or positions of the Friedrich Naumann Foundation for Freedom South Caucasus, the paper represents the author's independent analysis and insights, which may not coincide with the Foundation's perspectives on every issue discussed.

Based on the principles of liberalism, the Friedrich Naumann Foundation for Freedom offers civic education in Germany and more than 60 countries worldwide. In the South Caucasus region, we closely work with partners from civic society, academia, media, and politics. Together, we promote Democracy and fight against disinformation and hybrid warfare. We stand for Human Rights and Rule of Law. We encourage innovative solutions based on the principles of the Social Market Economy. And we foster dialogue by creating a network among Liberals in the South Caucasus.

Scanning the QR code provided in this publication will direct you to the Friedrich Naumann Foundation South Caucasus Webpage page. This page is not affiliated with the author or publisher of this book, and the content of the page is not endorsed or verified by them. The information on the FNF South Caucasus page is provided as a convenience to our readers who may be interested in additional information related to the Friedrich Naumann Foundation for Freedom South Caucasus.

